

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Froncová

Faktory podílející se na destabilizaci manželského vztahu

**Factors Contributing to the Destabilization of the Marital
Relationship**

Praha 2018

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala prof. PhDr. Lence Šulové, CSc. za vstřícnost a ochotu při vedení této práce, jakož i za cenné rady a připomínky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. května 2018

.....

Lucie Froncová

Abstrakt

Práce se věnuje tématu stability, resp. nestability manželského svazku. Vymezuje pojem manželství i pojmy stability a nestability, a to definicí termínů spokojenost v manželství, kvalita manželství a náchylnost k rozvodu. Uvádí taktéž vývoj manželského vztahu a jeho stability v průběhu času. Nastiňuje aktuální situaci zaměřenou na trend nesezdaného soužití a rozvodovost. Ve své hlavní části popisuje vybrané faktory, které se podílejí na destabilizaci manželského vztahu.

V části věnované návrhu výzkumu je předložen návrh mapující studie, která by přiblížila současný stav v České republice a ze které by bylo možné následně v rámci jiných projektů vycházet.

Klíčová slova

Manželství, faktory, stabilita, spokojenost

Abstract

This thesis deals with the topic of stability, more precisely instability of marriage. It defines the concept of marriage and the concepts of stability and instability by defining the terms of satisfaction in marriage, the quality of marriage, and the susceptibility to divorce. It also describes the evolution of the marital relationship and its stability over time. It outlines the current situation characterized by a trend of unmarried cohabitation and a relatively high divorce rate. In the main section, it describes selected factors that contribute to the destabilization of the marital relationship.

In the part devoted to the suggestion of a possible research, a design of a mapping study is presented, which would describe the current situation in the Czech Republic and which could also be used for other research projects as a default position.

Keywords

Marriage, factors, stability, satisfaction

Obsah

Úvod	8
Literárně přehledová část.....	10
1. Stabilita a nestabilita v rámci manželského svazku	10
1.1 Vymezení pojmu manželství.....	10
1.2 Vymezení pojmů stabilita, resp. nestabilita.....	11
1.2.1 Spokojenost v manželství.....	11
1.2.2 Kvalita manželství.....	13
1.2.3 Náchylnost k rozvodu	14
2. Vývoj manželského vztahu a jeho stability	16
3. Aktuální situace	19
3.1 Trend nesezdaného soužití	19
3.2 Rozvodovost	21
4. Faktory podílející se na destabilizaci manželství.....	23
4.1 Komunikace	24
4.2 Konflikty	26
4.3 Nevěra a paralelní vztahy	27
4.4 Očekávání a informovanost.....	29
4.5 Role ve vztahu	30
4.6 Hodnoty a postoje	33
4.7 Citová vazba.....	34
4.8 Primární rodina	36
4.8.1 Rozvod v primární rodině	37
4.9 Děti	37
4.9.1 Odchod dospělých dětí z domova.....	38

4.10 Věk a osobnostní zralost.....	39
Návrh výzkumného projektu	42
5. Cíle výzkumu.....	42
5.1 Výzkumné hypotézy.....	42
6. Design výzkumného projektu	44
6.1 Popis designu The National Survey of Sexual Attitudes	44
6.1.1 Nedostatky tohoto designu	44
6.2 Design vlastního výzkumného projektu.....	45
6.2.1 Výzkumný soubor.....	45
6.2.2 Výzkumné metody.....	46
7. Způsob zpracování dat	49
7.1 Podmínky pro zařazení dotazníků	49
7.2 Vlastní zpracování dat.....	49
8. Etika navrhovaného výzkumu	51
9. Diskuze.....	52
Závěr.....	55
Seznam použité literatury	57
Přílohy	I

Úvod

Láska je citem, který je pro lidi trvale přítomný a důležitý. Je také odpovědí většiny jedinců na otázku, co by jim přineslo štěstí (Freedman, 1979), a možností, kterou by za všech okolností volili mezi možnostmi jinými (Pettijohn & Pettijohn, 1996). Láska je pro člověka mnohdy tím nejdůležitějším prožitkem; pomáhá určit jeho životní směřování, čímž dodává smysl jeho bytí a stává se bodem životní stability (Beck & Beck-Gernsheim, 2004). Současně se nicméně právě z těchto důvodů stává také překážkou fungování partnerských vztahů, manželství včetně (Bauman, 2013; Beck & Beck-Gernsheim, 2004).

Manželství je ve většině případů vyvrcholením lásky dvou jedinců. Není však zárukou jejího doživotního trvání a spokojenosti ve vztahu s partnerem. Samotné manželství nevede k věčné lásce. A samotná láska nevede k věčnému manželství. To ostatně potvrzuje téměř 50% rozvodovost, se kterou se v České republice ale i jinde ve světě můžeme v současné době setkat. A jelikož je manželství, i přes trend nesezdaného soužití, který se v posledních letech ve společnosti objevuje a prosazuje stále více (Franiuk, 2006), nejvýznamnější institucí a typem partnerského vztahu (Možný, 2002), je potřeba se problematice destabilizace manželského vztahu, tedy faktorům, které se na této destabilizaci podílejí, věnovat.

Úvodní kapitola se věnuje tématu stability, resp. nestability manželského svazku. Vymezuje pojem manželství i pojmy stability a nestability, a to definicí termínů spokojenost v manželství, kvalita manželství a náchylnost k rozvodu. Poté je uveden vývoj manželského vztahu a jeho stability v průběhu času. Následuje popis aktuální situace zaměřený na trend nesezdaného soužití a rozvodovost. Poslední kapitola se již plně věnuje vybraným faktorům, které se podílejí na destabilizaci manželského vztahu, avšak i partnerského vztahu obecně; pro účely této práce tedy není mezi těmito typy vztahů vždy dodržováno striktní rozlišování.

Faktorům působících na stabilitu manželství je v zahraničí věnováno mnoho výzkumných prací. V České republice se nicméně setkáváme spíše s okrajovým zájmem o tuto problematiku. Pro účely této práce je proto využívána zejména literatura zahraniční, konkrétně studie pocházející ze západních zemí, které jsou České republice svou sociálně-ekonomickou situací relativně blízké, a tedy je možné jejich závěry do jisté míry zobecňovat i na českou populaci.

Faktory, které práce uvádí a rozebírá, je možné v několika případech označit na pomezí psychologického, sociologického a demografického pojetí. Vždy je nicméně kladen maximální důraz právě na pojetí psychologické. Jen pro úplnost a možnost lepšího uchopení dané problematiky jsou dané faktory nastíněny také v kontextu zbývajících hledisek.

Základním cílem této práce je přitom bližší seznámení s psychologickými faktory, které působí na destabilizaci manželského vztahu. Na základě jejich zmapování a porozumění by pak mělo být možné účinněji pracovat s manželskými páry, které zažívají ve svém vztahu nespokojenost, a to například v rámci párových a rodinných poraden či obdobně zaměřených psychoterapeutických pracovišť, a spokojenost a stabilitu těchto vztahů tímto zvyšovat.

V práci je citováno podle normy APA (2010).

Literárně přehledová část

1. Stabilita a nestabilita v rámci manželského svazku

Pojem manželství je pojmem ve společnosti velmi pevně ukotveným. Přesto si jej mohou různí jedinci spojovat s rozdílnými představami, a je tedy potřeba jej pro účely této práce definovat.

Podobně potřeba definice pojmů stabilita a nestabilita v kontextu manželství se jeví v úvodu práce pro další zacházení s těmito pojmy jako klíčové, v tomto případě také z toho důvodu, že se jedná o vymezení poměrně nesnadné, neboť neexistuje jednotná koncepce či definice stabilního vztahu, konkrétně vztahu manželského, a nahlížet na tento jev je tedy možné vícero způsoby.

1.1 Vymezení pojmu manželství

Manželství je trvalé společenství dvou osob rozdílného pohlaví, muže a ženy, které je zakotveno ve státním právním systému. Možnost vstupu do manželství je přitom dvojí; prostřednictvím občanského či církevního sňatku. Jedná se tak o nejvyšší stupeň legalizace partnerského vztahu, kdy spolu partnerská dvojice uzavírá dohodou o budoucnosti své i svého vztahu a jeho směřování. Z tohoto svazku vyplývají také právní důsledky ve smyslu nejen zavázání se obou partnerů o snahu o vzájemně uspokojující vztah, ale také společné hospodaření s financemi a majetkem či společné rozhodování o důležitých záležitostech. Hlavní funkcí tohoto svazku je založení rodiny a řádná péče o děti a jejich výchova (Možný, 2002; Plaňava, 2000).

Mezi manželi vzniká nový nepokrevní příbuzenský i rodinný vztah. Oba partneři si hledají a vytvářejí určité role a volí životní styl charakteristický pro každého z nich i pro oba dohromady; vytváří si vlastní způsob komunikace, normy, hodnoty i strategie zvládání konfliktů (Možný, 2002; Plaňava, 2000; Šulová, 1998). Po vztahu dítě-rodice se jedná o druhý nejpevnější rodinný svazek. Přesto je potřeba neustálé práce na vztahu, vzájemného poznávání, přizpůsobování a hledání kompromisů a pro oba partnery nejhodnějších řešení konfliktů (Patrick & Spencer, 2006).

V posledních letech se ve společnosti stále více objevuje a prosazuje trend nesezdaného soužití (Franiuk, 2006, Šulová, 2011b), i přesto však zůstává manželství nejvýznamnější institucí a typem partnerského vztahu, jakožto i soužitím nejvhodnějším pro výchovu dětí (Možný, 2002). Život v manželském svazku byl také prokázán jakožto protektivní faktor významně se podílející na životní pohodě jedince a jeho fyzickém zdraví (Carr & Springer, 2010; Lyubomirsky, 2001). Teno jev může být dán skutečností, že jedinci žijící v manželství jsou výrazněji šťastnější a lépe prospívající než jedinci, kteří manželský svazek neuzavřeli (Fialová, 2007; Myers, 1999).

1.2 Vymezení pojmů stabilita, resp. nestabilita

Stabilita, resp. nestabilita v manželství jsou pojmy, které se nedefinují zcela snadno. Larson a Holman (1994) stabilitu vymezují jako „nepoškozený stav manželství“, Bryant a Conger (1999) jako zvažování rozchodu či uvažování o vztahu v kontextu krize. Jiní autoři se pak při definování těchto pojmů zaměřuje spíše na demografické údaje týkající se rozvodovosti. Ty nicméně vypovídají spíše o důsledcích nestability manželství, nikoli o stabilitě či nestabilitě samotné.

Náročnost na definici vyplývá zejména ze skutečnosti, že stabilita v partnerském vztahu, manželství včetně, je pojmem sekundárním, který nemá zcela jednoznačný význam. Je však možné na ni vyvozovat prostřednictvím termínů spokojenost v manželství a jeho kvalita či náchylnost k rozvodu.

1.2.1 Spokojenost v manželství

Spokojenost je projevem naplnění potřeb jedince, v případě manželského nebo obecně partnerského vztahu zejména potřeb spojenými s partnerem a vztahem, tedy potřeby lásky, intimity, přijetí, porozumění, podpory, jistoty, taktéž osobnostního růstu a nezávislosti (Mikulincer & Shaver, 2010). Jedná se o souhrnné individuální hodnocení kvality manželství (Li & Fung, 2011), kdy je porovnáváno celkové množství výdajů proti celkovému množství zisků. V případě vyššího množství zisků se vnímá jedinec v manželství jako spokojený, v opačném případě jako nespokojený (Stone & Shackelford, 2007). Spokojenost v manželství je možné formulovat také jako

vyšší spokojenost z tohoto vztahu než z potenciálních vztahů alternativních či života bez partnera (Becker, Landes & Michael, 1977). Jedná se o hodnocení ryze subjektivní, přičemž se do celkového výsledku promítá více proměnných; osobnostních i situačních (Bradbury, Fincham & Beach, 2000).

Spokojenost v manželství se týká každého z partnerů odděleně. Jeden z partnerů může být ve stávajícím vztahu velmi spokojen, zatímco druhý z partnerů může vykazovat vysokou míru nespokojenosti (Booth, Johnson & Edwards, 1983). Tato nespokojenost nicméně nemusí nutně vést ke snaze o rozchod, naopak může vést ke snaze práce na vztahu, a tedy jeho stabilizaci (Booth & Edwards, 1985).

Důvodem nespokojenosti v manželství v současné době je časté přesvědčení o účelu tohoto svazku, podle kterého by mělo manželství naplňovat především individuální potřeby každého z jedinců (Šulová, 1998). I z důvodu čteného nenaplňování této nereálné představy spokojeného vztahu před vstupem do manželství uzavírá v posledních letech tento svazek výrazně méně jedinců, než tomu bylo dříve (ČSÚ, 2006 & 2016). Přesto je prokázáno, že manželé vykazují vyšší spokojenost než partneři v nesezdaných partnerstvích, což je spojováno s větší důvěrou a s ní spojenou otevřeností (Evans & Kelley, 2004; Šulová, 1998). Součástí spokojenosti ve vztahu či manželství je také sociální podpora vztahu, kterou si mohou partneři poskytovat vzájemně, ale kterou jim mimo to může dodávat i sociální okolí. Ta je obecně u manželských vztahů vyšší než u vztahů nesezdaných (Stone & Shackelford, 2007).

Vývoj spokojenosti v manželství je možné zachytit křivkou tvaru písmene U. Na počátku vztahu manželé vykazují nejvyšší míru spokojenosti. Ta v prvních deseti letech klesá prudce, v následujících několika dalších letech mírně. Posléze se opět pomalu vrací do původní úrovně či dokonce nad ni. Tato tendence je zřetelná zejména u manželství, do kterých se narodí potomek, v důsledku čehož spokojenost manželů výrazně po dobu péče o dítě a jeho spolužití s nimi poklesne. Stabilita vztahu je nicméně touto událostí naopak posílena (Thurnher, Fenn, Melchar & Chiriboga, 1983). I proto nelze spokojenost v manželství se stabilitou tohoto svazku zcela zaměňovat. Přestože je možné prohlásit, že obecně platí trend, kdy jedinci žijící v nespokojených manželství

s větší pravděpodobností vztah ukončí, je možné se setkat také s případy, kdy o rozvod žádají partneři, kteří svůj manželský svazek popisují jako velmi šťastný a sebe v něm jako spokojené (White & Booth, 1985).

Výše nastíněné změny spokojenosti v průběhu manželství samozřejmě není možné bez výjimky pozorovat u jakéhokoli vztahu; v kontextu spokojenosti v manželství je možné se setkat i s velkými interindividuálními rozdíly. U některých manželských párů tak dochází např. k lineárnímu poklesu spokojenosti či naopak poklesům velmi nárazovým a prudkým, skokům nahoru a dolů či pouze nárůstu spokojenosti (Stone & Shackelford, 2007).

Významnou složkou přispívající ke spokojenosti v různých etapách manželství je spolupráce; spolupracují-li manželé v jednom období manželství, vykazují následně vyšší spokojenost i v obdobím následujícím (Leggett, Roberts-Pittman, Byczek & Morse, 2012).

V souvislosti se spokojeností v manželství je také možné pozorovat výrazné rozdíly mezi muži a ženami. Muži oproti ženám vykazují v manželském svazku vyšší spokojenost (Myers, 1999), což může reflektovat skutečnost, že jsou méně častěji než ženy ochotní přiznat si možné problémy a roli, kterou v nich zastávají; obecně hodnotí složky vztahu, kterými jsou např. vzájemná komunikace, vztahy s rodinnými příslušníky partnera, sexuální vztah či jiné, jako uspokojivé, zatímco ženy je výrazně častěji hodnotí jako problematické (McGoldrick, Carter & Garcia-Preto, 2010). Ženy jsou také ve většině případů navrhovatelkami rozvodu (Prokopec, Dytrych & Schüller, 1973).

1.2.2 Kvalita manželství

Kvalita manželství bývá často s jeho stabilitou zaměňována, podobně bývá často používána jako ekvivalent ke spokojenosti v manželství. Spokojenost je nicméně jen jedním faktorem, který určuje kvalitu manželství. Dalšími jsou láska a závazek (Sprecher & Felmlee, 1992), či závazek a stabilita (Bryant & Conger, 1999). Oproti spokojenosti, která vždy odráží stav pouze jednoho z partnerů, se také kvalita vztahuje

k oběma z nich, tedy vychází ze stavu spokojenosti páru. Manželství tedy nebude považováno za kvalitní, pokud v něm jeden z partnerů bude pociťovat dlouhodobou stabilní nespokojenost. Obdobně jako v případě hodnocení spokojenosti v manželství je i jeho kvalita hodnocením ryse subjektivním (Larson & Holman, 1994).

Studie zaměřené na rozdíly vnímání kvality manželství z pohledu muže a ženy ukazují, že pro ženy je kvalita manželství výrazně podstatnější než pouze skutečnost, zda jsou, či nejsou vdané (Myers, 1999). V případě nižší kvality manželského vztahu tuto skutečnost vnímají a prožívají hůře než muži.

1.2.3 Náchylnost k rozvodu

Náchylnost k rozvodu či rozvodovost jsou nejčastějšími ukazateli, na které spoléhají mnohé studie zabývající se stabilitou manželství. V této práci jsou nicméně zařazeny až na posledním místě, neboť pouze z nízké stability vyplývají jako důsledek, nikoli hovoří o stabilitě, resp. nestabilitě samotné. Současně není možné ze zvýšeného procenta rozvodů vyvozovat na vyšší nestabilitu manželských vztahů dnešní doby. Tento jev může být dán jen větší úplností informací týkajících se počtu rozvodů, jakož i vlivem uvolnění bariér spojených s rozvody, a tedy zvýšením počtu rozvodů oproti počtu tzv. rozvodů skrytých (Šulová, 2011a).

Náchylnost k rozvodu je charakterizována zejména myšlenkami na rozvod a kroky, které jsou k tomuto ukončení manželství podnikány. Těmi jsou mimo samotného zvažování rozvodu konzultace s přáteli a blízkými rodinnými příslušníky, právníkem či duchovním, partnerem, případně také dětmi, a následné odstěhování se od partnera, podání žádosti a její projednání u soudu (Booth & Edwards, 1985).

Vysoká náchylnost k rozvodu i zrealizování některých z výše zmíněných kroků nicméně nemusí nutně poukazovat na dokončení rozvodu samotného. Partneři se mohou v rámci zvažování rozvodu odloučit a jeden z nich dokonce odstěhovat, přesto nemusí žádost o rozvod následně podat (Booth, Johnson & Edwards, 1983; Šulová, 1998). Případně mohou o rozvodu pouze uvažovat, nicméně neodhodlají se k dalším krokům (White & Booth, 1985). I proto je nutné pracovat v souvislosti

s nestabilitou manželství spíše s předchozími termíny, nikoli rozvodovostí jako takovou.

2. Vývoj manželského vztahu a jeho stability

Jedním z faktorů, který působí na stabilitu manželství je vývoj manželského vztahu samého. Některé změny jsou snadněji předvídatelné, jiné přicházejí zcela neočekávaně, nejčastěji v návaznosti na rozličné podněty z vnějšího prostředí. Obecně je možné říci, že se jedná o přechod z fáze zamilovanosti přes proces nabývání informací a tím jistého zevšednění až do fáze realistického pojetí vztahu (Kratochvíl, 2009; Vágnerová, 2000).

Manželství je možné rozdělit do několika fází, a to podle rozličných kritérií. Kratochvíl (2009) uvádí např. dělení podle přítomnosti a věku dětí, a to na manželství před narozením dětí, manželství s malými dětmi, manželství s většími dětmi, které postupně opouští domov rodičů, a manželství po osamostatnění dětí. K jinému dělení je pak možné přispět na základě periodizace, tedy délky trvání manželství. V tomto případě je možné manželský vztah rozdělit na manželství mladé, které trvá do 5 až do 10 let, manželství středního věku, které trvá do 6 až do 25 let, manželství zralého věku, tedy období po 15 až 25 letech od uzavření svazku, a manželství ve stáří.

S ohledem na stabilitu manželského svazku je významná zejména klasifikace první, tedy zohledňující proměnu vztahu se vstupem a stárnutím dětí. Jelikož má každé z těchto období typickou atmosféru, přináší specifické úkoly a problémy, které musí manželé, resp. rodiče zvládnout a vyrovnat se s nimi. V případě selhání a nezvládnutí přechodu z jedné fáze vztahu do druhé potom hrozí nesnáze a konflikty, a tedy také destabilizace jejich manželství (Kratochvíl, 2009).

Plzák (1973) v souvislosti s vývojem vztahu popisuje dvě vývojové krize.

První z nich se objevuje mezi třetím a sedmým rokem trvání manželství, tedy v období, kdy opadá zamilovanost obou partnerů a současně se objevuje vzájemné kritické vnímání jeden druhého, přibývá konfliktů a obecně situací, ve kterých manželé nedokáží dojít shody. Tato krize je pro každé manželství zákonitá, není tedy způsobena žádnými vnějšími příčinami, ačkoli ty ji v případě výskytu zpravidla urychlují a zhoršují její průběh. Její délka se může různit; trvat může od několika měsíců po několik, zpravidla pět až sedm, let. Průměrně je její délka jeden rok.

V případě překonání první vývojové krize, tedy neukončení manželského vztahu, nastává období zvané interval, které trvá mezi 10 a 15 lety.

Druhá vývojová krize se objevuje mezi 17 a 25 lety manželství. Je zapříčiněna vyšším věkem manželů a z něj vyplývající vyšší citlivostí, obavami a možným zhoršením zdravotního stavu. Taktéž je jako významná příčina zmiňováno dospění dětí a jejich odchod z domova rodičů. Manželé mohou tento nový stav pociťovat jako prázdnotu, nadto může odchod dětí, a tedy omezení záležitostí, které bylo potřeba v souvislosti s nimi řešit, obnovit staré konflikty a vyústit ve zjištění, že manželé již nemají mnoho společného. Tato krize nicméně nemá tak negativní důsledky jako krize první, tedy alespoň v případě prvního manželství. V případě manželství druhého je naopak druhá vlna vývojové krize obdobím nejvíce náchylným k rozvodu (Prokopec, Dytrych & Schüller, 1973).

Šulová (1998) oproti Plzákovi klasifikuje vývojových fází manželství a rodiny, a tedy i fází krizových, více.

První z uváděných období, období adaptační, zahrnuje soužití pouze partnerské, kdy se tito jedinci vzájemně hlouběji poznávají a sžívají, zvykají si na rozdílné životní styly, zvyky a návyky, jakož i pro ně doposud netušené osobnostní rysy. V tomto období dochází k mnoha dohodám a kompromisům, zejména týkajících se společného soužití, vedení domácnosti, financí, ale také volného času, společných hodnot a postojů.

Druhá fáze začíná po narození dítěte, kdy se z manželů stává rodina. Pozornost obou partnerů, ale přeci jen o něco více matky, se přesouvá směrem k potomkovi a péči o něj. Vlastní zájmy a společně trávený volný čas jsou v tomto důsledku většinou upozaďovány. Muž může tuto změnu vnímat velmi negativně, v důsledku čehož může vyhledávat mimomanželské kontakty či vztahy, v rámci kterých se mu bude opět dostávat plné pozornosti, jako tomu bylo před narozením potomka. Tato fáze testuje partnerskou stabilitu a vztah jako takový, neboť je pro oba z manželů v důsledku výrazných změn velmi náročnou po psychické, ale také po fyzické stránce.

Třetí z fází nepředpokládá další rozrůstání rodiny, ale naopak plné soustředění se na výchovu již narozených potomků. Jelikož jsou děti většinou ve školním či předškolním věku, žena se v tomto období mnohdy navrácí zpět do zaměstnání. Znovuobjevuje své ambice a cíle a s nimi spojenou roli jinou než partnerskou a mateřskou, v důsledku čehož může docházet k jejímu vzdalování se od partnera, který u ní tyto kvality nemusí nutně vnímat, a mimomanželským kontaktům. Rodina nicméně v této fázi současně nachází více prostoru k společnému trávení volného času, taktéž partneři mají v tomto období více času pro sebe a rozvoj vlastních i společných zájmů.

Čtvrtá fáze je charakterizována odchodem dětí z rodiny. Oba partneři, zejména však ženy, zažívají pocit tzv. prázdného hnízda, který vnímají velmi negativně. Manželům hrozí odcizení se z důvodu zažívání nedostatku společných zájmů a koníčků, komunikačních bariér, ale také odlišné sexuální apetence, která je spojena s věkem manželů. V důsledku vyšší sexuální touhy muže i tato fáze přináší možnost nevěry a vzniku mimomanželských vztahů.

Poslední etapa se zaměřuje čistě na manželský pár, který žije opět sám. Dochází k opětovnému poznávání jeden druhého a vzájemných zvyklostí. Tato fáze končí úmrtím jednoho z partnerů.

Vývojové krize jsou výzvou pro každé manželství. Narůstá při nich pocit nespokojenosti obou partnerů, dochází k častějším konfliktům, které nadto mají horší průběh než konflikty dosavadní, manželé zažívají pocity zklamání a rozčarování. Tímto vším je výrazně oslabena stabilita vztahu, která je podpořena také možnými mimomanželskými kontakty či vztahy, které mohou při nespokojenosti v manželství vznikat (Plzák, 1973). Zvládnou-li je však manželé překonat úspěšně, dojde v rámci jejich vztahu a jeho stability k upevnění a posílení (Kratochvíl, 2009).

3. Aktuální situace

Instituce manželství zaznamenává za poslední dvě desetiletí významné změny. Postoje mladých lidí se k manželství i rodičovství výrazněji proměňují, důsledkem čehož se snižuje počet uzavřených manželství a současně zvyšuje průměrný věk, ve kterém je manželský svazek uzavírán (ČSÚ 2006 & 2016; Kuther, 2006a), ačkoli věk, ve kterém jsou realizovány první schůzky, sexuální aktivity či dlouhodobější partnerské vztahy se nemění, podobně počet sexuálních partnerů se nezvyšuje (Weiss, 2011). Tato skutečnost je dána zejména posílením individualismu společně se změnou tradičního uspořádání hodnot spojené s možností vzdělávání a následného upřednostňování kariéry před rodinným životem v případě mužů i žen (Kocourková, 2011).

Přesto si manželský svazek stále ve společnosti uchovává velký význam. Zahraniční zdroje uvádějí, že do věku 30 let vstoupí do manželství kolem 75 % jedinců (Kuther, 2006a). V České republice je možné pozorovat tuto tendenci nižší, konkrétně u 70 % žen a 63 % mužů, kteří sňatek uzavřou do 50 let věku (Kocourková, 2011); přesto jde stále o relativně vysoké číslo. A i přes trendy nesezdaného soužití či jiných forem partnerských vztahů manželské svazky stále vykazují hodnoty vyšší stability než neformální nesezdané soužití (Fialová, 2007; Myers, 1999; Patrick & Spencer, 2006). Přesto je nicméně vhodné si i tento typ partnerství krátce představit.

3.1 Trend nesezdaného soužití

Nesezdané soužití lze vymezit jako vztah dvou jedinců, kteří spolu sdílí jednu domácnost a společně hospodaří, aniž jsou v manželském svazku (Kratochvíl, 2009).

Trend nesezdaného soužití se v západních zemích objevuje od 70. let 20. století, v České republice pak od 90. let 20. století (Možný, 2002). Je dán zejména změnou v rodinném chování, možnostmi studia, legálního povolení sexu i potratu, možnostmi cestování, finančními výhodami, jakož i odmítáním uzavírání sňatků a legitimizací nesezdaného soužití či náročností přerodělování rolí v manželství, příp. vyhýbání se možným následkům v případě selhání manželství a členění rozvodu a všem jeho

negativním dopadům (Axinn & Thornton, 1992; Sassler, 2004; Vágnerová, 2000). Častěji je možné se s nesezdaným partnerstvím setkat u jedinců, kteří doposud studují vysokou školu, jejich rodiče jsou rozvedení či jejichž rodiče mají vyšší vzdělání (Vágnerová, 2000).

Vysoký počet nesezdaných soužití je mj. zapříčiněný poměrně rychlým sestěhováním se partnerů v samém počátku jejich vztahu (Sassler, 2004). V 50 % jde nicméně o stav přechodný, tedy o stav, kdy daní jedinci manželský svazek následně uzavírají. Ve 40 % těchto vztahů dochází k rozchodu, což nicméně neznamená, že tito jedinci následně neuzavřou manželský svazek s jiným partnerem (Franiuk, 2006; Sassler, 2004). Právě před jakýmsi „přečleněním vztahu“ v případě nesezdaného soužití trvajícím déle než dva roky hovoří Klimeš (2009). Partneři žijící v tomto svazku totiž procházejí podobnými fázemi jako manželé, tedy od fáze zamilovanosti k fázi reálného vnímání partnera a vztahu, v důsledku čehož mohou začít pociťovat zájem o jiné, alternativní partnery, a tedy vztah dosavadní opouštět.

Partneři mnohdy před vlastním sestěhováním se neprojednávají otázky společné budoucnosti a manželství. Toto sestěhování před uzavřením manželského svazku, ačkoli v něm může následně dojít, taktéž není za účelem jakéhosi manželství nanečisto, byť nevyřčeného. Jedná se spíše o finanční důvody a pohodlnost, jakož i potřebu bydlení, které partnery k tomuto typu soužití vedou. Manželství jako takové partneři řeší většinou kolem druhého roku společného soužití (Sassler, 2004; Vágnerová, 2000).

Existuje nicméně i vysoké procento lidí, kteří se rozhodnou manželský svazek neuzavřít (Beaujouan & Ní Bhrolcháin, 2011; Šulová, 1998). Toto rozhodnutí přitom mnohdy nemění ani v případě, kdy dojde k početí potomka (Bumpass & Lu, 2000, Šulová, 2011b; Vágnerová, 2000). Nesezdaná soužití jsou přitom typem svazku, který vykazuje nejnižší stabilitu (Šulová, 2011b).

3.2 Rozvodovost

Proměna přístupu k manželství je patrná také v případě možnosti rozvázání tohoto svazku. Moderní společnost nabádá nefungující vztah a nevhodného partnera opustit, a to bohužel mnohdy i nad variantu na vztahu pracovat a snažit se o jeho zlepšení. Tak umožňuje jedincům, kteří by ještě před několika desetiletími setrvali v nespokojeném manželství s nevhodným partnerem, aby bez jakéhokoli stigma tento vztah opustili a našli si k sobě partnera vhodnějšího či zůstali sami. Současně však také nepřímou naznačuje, že pokud je člověk s něčím nespokojený, může to bez sebemenší snahy a bez větší námahy lehce vyměnit (Kocourková, 2011; Šilerová, 2003).

Tuto změnu v přístupu k rozvodu je možné velmi snadno demonstrovat na statistikách zaznamenávající rozvodovost, jejíž průměrné procento se v posledních letech pohybuje lehce pod hranicí 50 % (ČSÚ & 2016). Druhá manželství pak mají ještě o něco vyšší tendenci k rozpadu (Možný, 2006; Plaňava, 2000). Příčinou jsou mnohdy faktory, které jedince k uzavření dalšího sňatku vedly, tedy finanční zabezpečení, přijetí společností, snaha vyhnout se osamělosti či vyhledávání pomoci při péči o děti. Současně již jednou rozvedení jedinci častěji rozvod spatřují jako řešení v případě, kdy není manželství úspěšné a šťastné. Třetí příčinou pak je péče o děti z předchozího manželství nového partnera, která je mnohdy velmi stresující (Možný, 2002; Kuther, 2006b).

Tendence zvyšování procenta rozvodovosti u druhých a následujících manželství je zajímavá i vzhledem ke skutečnosti, že 70 % rozvedených jedinců v zahraničních zemích (Kuther, 2006b; Norton & Miller, 1992) a 40 % v České republice (Kocourková, 2011) manželské svazky následně opět uzavírá.

Rozvod – i přes jeho legitimizaci společností – nicméně stále zůstává pro oba partnery velmi stresovou událostí, která vyvolává znaky deprese a úzkosti. Ty mizí až po dvou letech od tohoto formálního ukončení manželského svazku. Rozvedení partneři se musí vyrovnávat s novou náročnou finanční situací, narušeným obrazem sebe samých i narušením rodinných vazeb, zejména týkající se rodiny ze strany partnera (Axinn & Thornton, 1992; Kuther, 2006b). K negativním důsledkům rozvodu pak může

docházet také u dětí těchto partnerů a širší rodiny, zejména u rodičů a sourozenců (Prokopec, Dytrych & Schüller, 1973).

4. Faktory podílející se na destabilizaci manželství

V rámci partnerských vztahů, manželství nevyjímaje, nezaujímá každý z páru pouze jednu jedinou roli, ale vystupuje jako celistvá osobnost v rámci širokého repertoáru rolí, které volí a přizpůsobuje specifické situaci a podmínkám. Následkem této skutečnosti se objevují teorie a studie zaměřené právě na tyto jednotlivé role a faktory podílející se na destabilizaci manželství s nimi spojené.

V rámci komplexního přístupu studia těchto faktorů rozdělila Šulová (1998) tyto faktory do tří okruhů, kterými jsou faktory podmíněné osobnostně, které jsou pro funkčnost vztahu a jeho stabilitu nejvýznamnější, biologicky a sociálně. Kratochvíl (2009) pak volí okruhů pět: (i) osobnost manželů, (ii) manželský vztah zahrnující očekávání obou jedinců a determinanty převzaté z jejich primárních rodin, (iii) vývoj vztahu v čase, (iv) vnitřní manželské situace jako finanční situace a hospodaření s penězi, sexuální soužití, děti či trávení volného času, a (v) vnější vlivy, které na manžele působí, jakými jsou např. rodina, přátelé či mimomanželské vztahy.

Přestože se tyto faktory proměňují v kontextu doby, kultury, historie a sociálních podmínek, jakož i rolí mužů a žen ve společnosti či legislativy spjaté s rozpadem vztahů a rozvodů manželství (de Graaf & Kalmijn, 2006; van Poppel & de Beer, 1993), je v posledních desetiletích možné pozorovat podobný trend, kdy jsou mezi nejčastějšími důvody rozpadu manželství uváděny příčiny ve smyslu odcizení, hádek, nevěry a nedostatku respektu a úcty, jakož i neshody spojené s chodem domácnosti a péčí o ni (de Graaf & Kalmijn, 2006; Gravningen et al., 2017). Jde tedy o příčiny týkající se samotné kvality vztahu a komunikace, následně pak nevěry (Gravningen et al., 2017).

Jelikož však partneři v rámci manželského vztahu vystupují a vzájemně na sebe působí ve vícero rovinách, ovlivňují se vzájemně také faktory působící na stabilitu jejich vztahu; mnohé z nich působí společně a jejich účinnost je tedy vyšší, či se naopak v některých případech mohou do jisté míry vylučovat.

4.1 Komunikace

Komunikace je proces, který sestává z mnoha jiných komponent, zmínit lze např. komunikační schopnosti jakými jsou stanovení cíle, který je potřeba komunikovat, dovednost vysílat i přijímat sdělení, sociální vnímání, nebo kontext a celkové situační nastavení, v rámci kterého ke komunikaci dochází (Burleson & Denton, 1997). Komunikace je současně předpokladem dalších kompetencí.

Základní dělení komunikace probíhá na rovinu verbální a neverbální. Mezi nimi pak stojí komunikace paraverbální, která sdělení obohacuje o emocionální význam (Janoušek, 2008). Komunikaci v rámci manželských vztahů je pak možné dělit na běžné povídání, hovory o problémech a tzv. bytostné rozhovory, případně také rozhovory o vztahu (Kratochvíl, 2009).

Komunikace mezi manžely je často uváděna jako jeden z hlavních faktorů působících na stabilitu manželství (Kratochvíl, 2009; Parrot & Parrot, 2004), který také mj. výrazně koreluje s úrovní vzájemné sebeúcty (Ferenc, 2013). V tomto kontextu je možné komunikaci rozdělit na interakci pozitivní, která přispívá ke stabilitě partnerství, a interakci negativní, která se naopak podílí na destabilizaci tohoto vztahu. Mezi interakci pozitivní je možné zařadit dovednost dohody, souhlasu, pochvaly, sdílení, ale také humoru či fyzického kontaktu (Birchler, Weiss & Vincent, 1975) či dovednost podání jasného a pro partnera srozumitelného sdělení, podání konstruktivní zpětné vazby a aktivního naslouchání v případě roviny verbální a obecně dovednost práce s rovinou neverbální a paraverbální (Carroll, Hill, Yorgason, Larson & Sandberg, 2013). Gottman (1979) tyto dovednosti shrnuje pod cit k partnerovi a zájem o něj.

Součástí každého vztahu jsou samozřejmě nejen interakce pozitivní, ale také interakce negativní, mezi které spadá např. smutek, hněv, napětí, opovržení či agrese, a oplácení negativními interakcemi, tedy reakce negativním způsobem na negativní podnět pocházející od partnera (Gottman, 1979).

Partneři ve stabilních manželství v rámci komunikace vykazují především pozitivní komunikační chování, kterým je např. shoda, souhlas, uznání, porozumění, humor

a smích. Naproti tomu komunikace partnerů, jejichž manželství směřuje k rozpadu, sestávají převážně z negativních interakcí (Gottman & Levenson, 1992), tj. pokynů, neshod, kritiky, zesměšňování a výmluv (Noller & Fitzpatrick, 1990).

Důležitým se při komunikaci partnerské dvojice stává zejména způsob, jakým spolu partneři hovoří o neshodách, problémech a konfliktech. Spokojené páry se v případě problémů méně vzájemně osočují a svalují vinu jeden na druhého, naopak se zaměřují spíše na konstruktivní řešení problému, a to navíc takové, na kterém mohou pracovat oba společně. Naopak v nespokojených manželstvích probíhá komunikace velmi neflexibilně a nevstřícně; pokud jeden z partnerů zareaguje negativně, reaguje na něj obdobě také druhý z partnerů. Destruktivními složkami komunikace, které je možné pozorovat v rámci manželství, která se následně ve většinovém případě rozpadnou, jsou kritika, pohrdání, obranářství a „hraní mrtvého brouka“ (Gottman & Silver, 1999). Při řešení problémů se pak takováto dvojice zasekne na nekonstruktivní debatě, která nevede k vyhledání řešení, naopak pouze oba z páru zraňuje. K podobnému závěru došly také Noller a Fitzpatrick (1990), které zjistily, že nespokojení partneři obecně častěji řeší rozličné konflikty, taktéž na jejich vyřešení potřebují více času.

Nespokojenost v manželství je také spojena s komunikačním vzorcem „požadavek – stažení se“ (Heavey, Christensen & Malamuth, 1995; Klinetob & Smith, 1996). Tento vzorec vede mj. k prohlubování úzkostnosti jednoho z partnerů a současně zvyšování vyhýbavosti druhého z nich (Stone & Shackelford, 2007).

Podstatná je také náplň partnerské komunikace, přičemž sdílení osobních informací i osobní historie v rámci partnerství výrazně přispívá ke stabilitě vztahu (Olderbak & Figueredo, 2012), podobně je za významné považováno sdílení snů, přání a tužeb (Gottman & Silver, 1999).

Komunikace je poměrně snadno ovlivnitelným faktorem, resp. je možné se této dovednosti systematicky učit (Carroll, Hill, Yorgason, Larson & Sandberg, 2013). Pouze zlepšení v komunikačních dovednostech nicméně stabilitu manželství výrazně nezvyšuje (Leggett, Roberts-Pittman, Byczek & Morse, 2012). Tuto skutečnost dokládají

závěry plynoucí z výzkumů srovnávající komunikační dovednosti partnerů žijících v prvním manželství oproti komunikačním dovednostem partnerům žijících v druhém manželství. Druhá skupina, tedy jedinci již jednou rozvedení, vykazují lepší komunikační dovednosti, jakožto i vyvarování se konfliktům (Mirecki, Brimhall & Bramesfeld, 2013), přesto jsou tato manželství oproti manželstvím prvním méně stabilní a náchylnější k rozpadu (Možný, 2006; Plaňava, 2000).

4.2 Konflikty

Konflikty jsou nedílnou složkou interakce dvou jedinců, zejména jedná-li se o interakci dlouhodobějšího rázu, kterou je právě např. manželství (Laursen, 2006). Konflikty vznikají v návaznosti na rozdílnost obou jedinců, na jejich osobní historii, zkušenosti i povahu, na odlišné cíle a jejich způsoby dosahování či jednání. Samy o sobě nejsou nepříjemnou zkušeností, naopak jsou významnou příležitostí pro růst jedince i vztahu, pro porozumění sobě i partnerovi a pro vlastní sebehodnocení; v konfliktu je jedinec také schopný přehodnotit své cíle a možnosti jejich dosahování, jakož i svou roli v rámci vztahů. I proto jsou zcela běžným jevem zejména v prvních letech po uzavření manželství, kdy nutně doprovází proces vzájemné adaptace obou partnerů (Prokopec, Dytrych & Schüller, 1973).

Vzájemný vztah ovlivňuje až způsob, jakým se partneři s těmito konflikty vyrovnávají (Křivohlavý, 2008). Možnosti reakce na konflikt jsou přitom trojí povahy. Může se jednat o reakci konfrontací, vyhnutím se, či řešením konfliktu (Štětovská, 2013).

První z reakcí konfliktu, konfrontace, je relativně rychlou odpovědí, při které následně dochází k výměně názorů obou stran. Obvykle končí vítězstvím jednoho z partnerů a porážkou druhého z nich. V rámci dlouhodobých vztahů je proto tento typ reakce na konflikt kontraproduktivní, neboť vztah oslabuje.

Druhým typem reakce je vyhnutí se konfliktu. Ani tento způsob reakce není v rámci dlouhodobých vztahů vhodným řešením, neboť může vést k nevyřešené konfliktní situaci, jejímu odsunutí a případně emoční tenzi s tímto spjaté. Výhodou je nicméně získání času k utřídění myšlenek a zajištění dalších relevantních informací.

Poslední reakcí je řešení konfliktu. V tomto případě je partnery nalezeno řešení, které neurčuje vítěze ani poraženého. Jedná se tedy o nejideálnější řešení konfliktu, které je nicméně současně nejnáročnější, jelikož vyžaduje dostatek dovedností, času a energie, otevřenost a důvěru ve vztahu, empatii i tvořivost. Zásadní je u tohoto typu uvědomění, že ideálním řešením není to, při kterém je jedna ze stran poražena, ale to, které vede ke spokojenosti obou stran či přijatelnému kompromisu. Je možné, že k tomuto typu budou směřovat i předešlé dvě reakce (Leggett, Roberts-Pittman, Byczek & Morse, 2012; Štětovská, 2013).

Třetí typ reakce, tedy snaha nalézt řešení, je vyhledáván partnery, kteří si navzájem důvěřují, jsou k sobě otevření a mají snahu si navzájem vyhovět. V jejich řešení konfliktu se objevuje zejména pozitivní komunikační jednání, tj. např. neutrální popis problému, souhlas, humor a smích. Tyto komponenty jsou přítomny zejména u stabilních a spokojených manželstvích, která jsou současně tímto jednáním posilována (Campbell & Moroz, 2014; Gottman & Levenson, 1992). Naopak u nestabilních manželství je možné během konfliktu pozorovat zejména negativní projevy, tj. např. obviňování, kritizování a nátlak, či naopak vyhýbání se jakékoli konfliktní interakci. Současně tato manželství prokazují výrazně vyšší počet konfliktů než manželství stabilní a spokojená (Gottman & Levenson, 1992; Heavey, Layn & Christensen, 1993). Stabilní manželství podle Gottmana a Levesona (1992) nadto uvádí poměr pěti uspokojujících interakcí na jednu interakci negativní.

4.3 Nevěra a paralelní vztahy

Nevěru je možné vymezit jakožto krátkodobou či dlouhodobou interakci založenou na intimitě s jiným než oficiálním partnerem, přičemž v případě dlouhodobější interakce je také možné hovořit o paralelním vztahu. V obou případech se přitom nemusí jednat čistě o intimitu ve smyslu sexuálního styku; jednat se může i o emocionální zapojení či kombinaci obojího. K tomuto emočnímu zapojení, a tedy dlouhodobějším mimomanželským kontaktům a vztahům, tendují zejména ženy (Weiss & Zvěřina, 2001).

V minulosti patřila nevěra mezi hlavní uváděné příčiny rozvodu. V České republice zaujímala první příčku až do roku 1970, poté se umístila za rozdílnost povah, po roce 1999 pak také za „ostatní příčiny“ a „soudem nezjištěné příčiny“ (ČSÚ, 2016). Posun nevěry jakožto udávaného důvodu rozpadu manželství souvisí mj. s pohledem společnosti na nevěru, který prošel výraznými proměnami (Weiss & Zvěřina, 2001).

V České republice se problematice nevěry věnují Weiss a Zvěřina (2001), kteří v roce 1998 zjistili nějakou formu mimomanželského sexuálního styku u 63 % mužů a 42 % žen, přičemž k těmto stykům většinou nedocházelo jednorázově či jen s jednou partnerkou, resp. partnerem. Toto číslo převyšuje procentuální zastoupení přiznaných nevěr v zahraničí. Autoři toto zjištění komentují tím, že počet přiznaných nevěr v České republice je vyšší než v zahraničí, současně že celosvětové studie nevypovídají se stoprocentní jistotou o tom, jak na tom jiné země se skutečným počtem nevěr jsou, ale spíše odrážejí tendenci tyto mimomanželské aktivity přiznávat, resp. nepřiznávat, jakož i v České republice např. nadhodnocovat.

S tímto předpokladem jistě souvisí také pohled společnosti na nevěru, který se výrazně liší např. v kontextu víry dané společnosti či kultury (Wiederman, 1997). V rámci české populace je možné se setkat s přístupem k nevěře poměrně benevolentním, což může být důvodem jejího vyššího výskytu. Námitky vůči nevěře uvádí pouze 24 % jedinců, naopak za přirozenou ji považuje 35 % jedinců (Weiss & Zvěřina, 1997). Tato čísla jsou poměrně kontrastní k obdobným studiím realizovaným v zahraničí, kdy se vůči nevěře vyhradilo více než 50 % Francouzů, 77 % Američanů a až 80 % Britů (Johnson, Wadsworth, Wellings, Bradshaw & Field, 1992; Michael, Gagnon, Laumann & Kolota, 1994; Spira & Bajos, 1994).

Příčin nevěry je možné identifikovat vícero, stručně je lze rozdělit do kategorií osobnostní charakteristiky, situační charakteristiky a jako důsledek vztahových problémů (Šmolka, 2003). Mezi nejčastější z příčin pak spadá touha po změně sexuálního stereotypu, náhodný sex s fyzicky přitažlivým partnerem, posílení vlastní sebehodnoty, odplata partnerovi s cílem jej zranit a nevěra z důvodu nepřitažlivosti vlastního partnera v manželství a neuspokojenost (Janáčková, 2008). Tento výčet

potvrzuje také Precht (2011), který vnímá nevěru jako objevování nového možného obrazu sebe samého a naplnění těchto představ, které si o sobě lidé vytvářejí, tedy hledání něčeho svěžejšího, více vzrušujícího a atraktivnějšího, než stávající partner nabízí či vůbec nabídnout může.

Nevěra tak ve velkém množství případů kompenzuje nedostatečnou funkci manželského vztahu. Nemusí mu být nutně konkurencí, pouze jakýmsi doplňkem, zejména pokud se jedná o kompenzaci potřeby stimulace a hledání nových zážitků a zkušeností či potřeby potvrzení vlastní hodnoty a ujištění o atraktivitě a přitažlivosti (Perelová, 2008; Vágnerová, 2000). Nevěru z těchto příčin potvrzují zjištění, že vyšší pravděpodobnost nevěry jednoho z partnerů či obou byla zaznamenána v manželstvích, ve kterých partneři vykazovali velký rozdíl v přitažlivosti, tedy osobnosti, inteligenci a fyzické atraktivitě (Stone & Shackelford, 2007). Nelze však vyloučit, že v průběhu času nezačne mimomanželský vztah tyto potřeby uspokojovat čím dál více a nestane se tak pro jedince významnější než vztah manželský (Perelová, 2008).

Nevěra nicméně manželství neohrožuje jen z toho důvodu, že by mohl odejít nevěrný partner (Šmolka, 2003); nevěrné chování u druhého z partnerů vzbuzuje obavy a narušení důvěry ve vztahu, upřímnosti, věrnosti i lásky jako takové (Stone & Shackelford, 2007).

Současně je nicméně potřeba nahlížet na nevěru nejen jako na zdroj nestability manželství, ale také jako projev této nestability a nespokojenosti manželů s dílčími prvky vztahu, zejména společným sexuálním kontaktem, či vztahem jako takovým. Neboť spokojení manželé žijící v kvalitním a stabilním manželství zažívají partnerskou spokojenost, lásku i závazek, tedy mimomanželské kontakty a vztahy vyhledávají výrazně méně často než jedinci, kteří tyto kvality vztahu postrádají (Sprecher, 2002).

4.4 Očekávání a informovanost

Očekávání se obecně objevují ve chvíli, kdy se jedinec ocitá v pro něj neznámé situaci; vyplývají přitom z individuálně specifických zkušeností. Očekávání se objevují také

ve vztahu dvou jedinců. Sama o sobě nemají negativní dopad, naopak mohou být prediktory dobrého a spokojeného manželství (Waller & McLanahan, 2005).

Dnešní doba klade na jedince mnohdy až nepřiměřené požadavky, a to téměř ve všech oblastech jeho života, ze kterých následně vyplývají i nerealistická očekávání od partnera i vztahu jako takového (Vágnerová, 2007). Partner by měl dle těchto očekávání bez obtíží zastávat všechny své role, vztah by pak měl přinášet vášeň a porozumění a současně také vzrušení a pocit bezpečí. V okamžiku, kdy některá z těchto složek není ve vztahu přítomná, mohou se začít jedinci tázat, co v jejich vztahu, případně co jejich partnerovi, chybí a proč tomu tak je. Přirozeně tak dochází ke zklamání a nespokojenosti a tím i oslabení stability vztahu (Parrot & Parrot, 2004).

Kratochvíl (2009) s jistou nadsázkou rozděluje očekávání žen a mužů po čtyřech bodech. V případě žen se jedná o tzv. „popo“, tedy posedět a popovídat, „dupo“, duševní porozumění, „vyvo“, vycítit, co žena potřebuje, a „vyce“, tedy vyjadřovat lásku celým svým životem. V případě očekávání u mužů se jedná o tzv. „uu“, tedy uvařeno, uklizeno, „seza“, sex, kdykoli se muži zachce, „osta“, obdiv stále, a „nesta“, nezatěžovat starostmi.

Tato očekávání do jisté míry potvrzuje rozsáhlá studie S. Hite (1987). Otázkou nicméně zůstává, zda by se výsledky této studie shodovaly s očekáváními společnosti dnešní.

4.5 Role ve vztahu

S očekáváními se pojí také role, která v manželském životě oba partneři zastávají. Ty jsou do jisté míry v souladu s rolemi zastávanými rodiči v rámci primární rodiny, a to i přesto, že s nimi jedinec nemusí souhlasit (Kratochvíl, 2009).

Podle Fitzpatrick (1988) je možné podle očekávání a následných zastávání rolí manželství rozdělit do tří typů, jimiž jsou manželství tradiční, nezávislá a oddělená.

Tradiční manželství se vyznačují tradičními rolemi muže a ženy ve vztahu, tedy rolemi, kdy muž zodpovídá především za finanční zajištění obou jedinců, případně celé rodiny, zatímco žena pečuje o domácnost a následně děti. V tomto typu manželství

vykazují manželé vysokou závislost jeden na druhém; tráví spolu volný čas, mají společné přátele.

Nezávislá manželství jsou naopak typická vysokou autonomií obou manželů. V partnerském vztahu jsou důležité zejména dohody a kompromisy. Partneři tráví čas nejen spolu, ale i sami či s jinými lidmi.

Třetí z typů, oddělená manželství, připomínají manželství tradiční, partneři však vůči sobě vykazují nižší míru závislosti a tráví více času odděleně. Celkově toho také mají méně společného než v předchozích dvou typech manželství.

Samozřejmě existují i kombinace těchto typů. Tyto typy také přímo nevypovídají o stabilitě manželství, tedy není možné určit jeden z typů jako stabilnější oproti typům zbylým. Jedná se spíše o klasifikaci do jisté míry vycházející z očekávání od vztahu. Tato očekávání, která se vytváří na základě osobnostních faktorů a předchozích zkušeností, mohou následně v rámci manželství zapříčinit nižší kompatibilitu obou partnerů a tím působit na stabilitu jejich vztahu. Tedy např. partner, který by preferoval manželství tradiční, nebude pravděpodobně vykazovat vysokou míru spokojenosti s partnerem upřednostňujícím formu manželství nezávislou (Fitzpatrick, 1988). Uplatňuje se zde mechanismus rozdílu mezi očekáváními a reálnou skutečností či možností tato očekávání naplňovat, přičemž manželství, v rámci kterých dochází k velkému rozporu mezi očekáváními a skutečným stavem, vykazují menší míru stability (Vágnerová, 2007).

Jinou klasifikaci uvádí Haley (1963), který podle rolí partnerů klasifikuje manželství na symetrické, komplementární a metakomplementární. Manželé žijící v symetrickém manželství mají stejná práva a nejsou jeden druhému podřízeni. Problémy řeší dohodou nebo kompromisem. V komplementárním vztahu je naopak jeden z partnerů podřízen partneru druhému. Jeden z partnerů tedy druhého řídí a obecně v manželství rozkazuje a rozhoduje, zatímco druhý z partnerů se tomuto podřizuje a rady a příkazy dokonce očekává. Ve třetím typu manželství, metakomplementárním, je přítomno podobné rozdělení rolí jako v případě manželství komplementárního, s tím rozdílem,

že vedoucí z partnerů se staví do pozice slabšího, neschopného a bezmocného. Touto rolí a z ní plynoucího chování manipuluje druhým partnerem, tedy jej ovládá.

Sager (1976) pak na základě očekávání a následně vyhledávaných a zastávaných rolí, které vyplývají z osobnosti jedinců i jejich životní historie, navrhuje typologii partnerů. V rámci této typologie vymezuje sedm typů partnerů, kterými jsou partner orientovaný na rovnoprávnost, romantický partner, rodičovský partner, dětský partner, racionální partner, přátelský partner a partner nezávislý. Mezi těmito typy stanovil nejvhodnější kombinace pro vytvoření stabilního vztahu a manželství. Těmi jsou kombinace partnerů rodičovského a dětského, či racionálního a přátelského. Zbylé kombinace považuje pro stabilní vztah a manželství za nevhodné, tedy nekompatibilní.

Rozdělení partnerských rolí je proto úkolem velmi důležitým. Současně však v dnešní společnosti poměrně náročným. Tato náročnost je způsobena zejména tím, že se stále více stírají rozdíly mezi muži a ženami, a tedy i mezi pro ně dříve typickými rolemi. Ty jsou nicméně alespoň do jisté míry dány zejména rozdílnou biologickou podstatou obou pohlaví (Parrot & Parrot, 2004). Pro vztah je proto důležité vyjasnění si preferovaných a následně realizovaných rolí, současně však i jistá míra flexibility a podpory v případě potřeby (Šilerová, 2003).

K vyjasnění rolí dochází již v letech společného soužití předcházejícím vstupu do manželství. Ostatně manželství jedinců, kteří spolu před svatbou žili, vykazují vyšší stabilitu než manželství, v jejichž případě se partneři brali, aniž by předtím sdíleli společnou domácnost. Tato skutečnost je vysvětlována nejen tím, že měli jedinci společným soužitím možnost lépe se poznat, zjistit vzájemná očekávání a vyjasnit si partnerské role, ale že taktéž následně uzavírali manželství jen ti jedinci, kterým společné soužití fungovalo a vyhovovalo (Macklin, 1978). Existují však také studie, které prokázaly, že vezmou-li se partneři bez předchozí zkušenosti společného žití, jejich manželství vykazuje nižší míru rozvodovosti (Axinn & Thornton, 1992; Berrington & Diamond, 1999; Šulová, 2011b). Tento jev je nicméně vysvětlován zejména tím, že manželé, kteří vstupují do manželského svazku, aniž by předtím společně žili v jedné domácnosti, jsou často věřící nebo pocházejí z velmi konzervativního prostředí;

následkem toho volí spíše pro tyto jedince typičtější rozdělení rolí, současně manželství, byť třeba nespokojené, neopouští.

4.6 Hodnoty a postoje

Hodnoty a postoje jsou jedním z centrálních pojmů napříč všemi společenskými disciplínami. Nejčastěji jsou vymezené jako hluboce zakořeněné, relativně stabilní, ne však nepodléhající změnám, abstraktní motivy, které řídí, ovlivňují a vysvětlují postoje, názory, normy a konání lidí. Vztahují se ke všem oblastem života, současně se promítají do všech aktivit, pocitů a myšlenek. Vypovídají o tom, čeho si kdo v životě nejvíce cení a váží, a udávají směr a smysl života jedince. Výrazně zasahují také do interpersonálních vztahů (Cakirpaloglu, 2009; Smékal, 2012).

Vznikají zvnitřněním ideálů a jejich převedením v přesvědčení a zásady, současně také hodnocením a porovnáváním. Vyznačují se řadou rovin, z nichž tu stěžejní zaujímá rovina osobnostní, neboť zahrnuje vlastní zkušenost a sebereflexi (Smékal, 2012). Jsou ryze subjektivní, různí se dle jedinců a situací, nicméně nejsou výhradně individuální. Podobné hodnoty jsou jedním z předpokladů pro spokojený a stabilní vztah (Kratochvíl, 2009). Podle komplexní teorie B. Mursteina (1976), kdy se při volbě uplatňují tři přitažlivé síly, jsou ostatně hodnoty hned po podnětu, kterým je zejména přitažlivost a chování, druhou přitažlivou silou společně s podobností zájmů; třetí silou pak je kompatibilita rolí.

Ve vztahu k manželství jsou v rámci České republiky významné zejména hodnoty vzájemné úcty a uznání, porozumění a snášenlivosti, dětí, věrnost a dobrého sexuálního soužití (Kratochvíl, 2009).

Z hodnot následně vycházejí postoje; hodnoty určují, jaký postoj jedinec zaujme, postoje pak současně určují jeho vztah k hodnotám. Postoje jsou chápány jako relativně trvalé integrální součásti osobnosti, oproti hodnotám se tak více přibližují povahovým rysům (Smékal, 2012).

V kontextu stability manželství je nejvýznamnější postoj k samotnému vztahu či manželství jako svazku obecně. Jedná se o hodnotu, kterou jedinec tomuto svazku

přisuzuje. Vztahy obecně jsou přitom v dnešní době nejvíce zakládány na lásce. Tím jsou ovšem současně vztahy křehké, neboť i tento cit může být křehký a mít kolísavé tendence (Bauman, 2013; Beck & Beck-Gernsheim, 2004).

4.7 Citová vazba

Citová vazba neboli attachment je trvalé emoční pouto charakteristické potřebou vyhledávat a následně udržovat blízkost s určitou osobou (Bowlby, 2010). Odráží v sobě současnou potřebu dvou relativně protichůdných potřeb, blízkosti a autonomie. Tento pojem byl primárně určen k popisu vztahu dítěte a jeho primárního pečovatele, nejčastěji matky, vliv má nicméně po celý život jedince. Primární pečovatel je pouze v rámci ontogenetického vývoje nahrazen partnerem, přičemž o vytvoření této citové vazby můžeme hovořit po dvou letech trvání partnerství (Hazan & Shaver, 1987). Při absenci partnera, zejména v zátěžových situacích spojenými se stresem, jedinec prožívá úzkost a jiné nepříjemné pocity.

Existují rozdílné názory na otázku, zda je citová vazba definována vztahem k primárnímu pečovateli po celý život jedince, či zda je v průběhu ontogenetického vývoje možná její změna, a to právě i v návaznosti na nové zkušenosti, resp. nové citové vazby vytvářené v rámci partnerského života (Feeney, Noller & Roberts, 2000). Tato změna může probíhat kterýmkoli směrem v rámci tří stylů citové vazby popsané v rámci partnerských vztahů, kterými jsou styl jistý, styl vyhýbavý a styl úzkostně-ambivalentní. Tyto styly přitom nejsou pro každého zcela charakteristické, resp. existuje mnoho individuálních variant citové vazby kombinující tyto styly v různé míře (Hazan & Shaver, 1987).

Jedinci s citovou vazbou jistou navazují dlouhodobé, spokojené a stabilní partnerské vztahy. Nevnímají je tak pouze subjektivně; vztahy samy vykazují výzkumně podložené znaky spokojených a stabilních vztahů, tedy intimitu, věrnost, důvěru a podporu. Jedinci s tímto typem vazby věří v trvalou lásku. Manželství těchto jedinců je trvalejší a stabilnější i v případě působení nežádoucích vnějších vlivů ve smyslu finančních problémů, nemoci apod. (Hazan & Shaver, 1987; Komárková, 2012).

Vztahy jedinců s vyhýbavým stylem citové vazby jsou oproti předchozímu stylu výrazněji nespokojené a nestabilní. Partneri si vzájemně nedůvěřují a citově se plně nezapojují. Pochybují o existenci trvalé romantické lásky. Kvůli tomuto nedostatku důvěry v partnera i vztahy obecně se obávají vzájemné blízkosti a závislosti (Hazan & Shaver, 1987; Komárková, 2012).

Jedinci vykazující se třetím stylem citové vazby, stylem úzkostně-ambivalentním, se často a snadno zamilovávají, partnera pak obdobně snadno považují za pro ně zcela ideálního. Současně se velmi obávají opuštění (Dewitte, 2012; Komárková, 2012). Tuto nejistotu oproti předchozímu typu neskrývají; přiznávají ji sami sobě i svému okolí (Hazan & Shaver, 1987).

Pro mnoho charakteristik, včetně spokojenosti a stability manželského vztahu, není rozhodující jen styl vlastní citové vazby, ale taktéž styl citové vazby partnera. Oba styly a z nich vyplývající zainteresovanost ve vztahu, jeho vnímání a běžné projevy v rámci něj obousměrně ovlivňují prožívání a chování každého z partnerů, a tedy také vztahu jako celku (Mikulincer & Shaver, 2010). Citová vazba významně souvisí s potřebami intimity, podpory a bezpečí. V případě jejich nenaplnění či naopak vyšší míry poskytování, než jaká je pro daného člověka přijatelná, pociťuje jedinec nespokojenost vztahující se ke konkrétnímu partnerovi, a tedy také vztahu s ním.

Manželské vztahy, z nichž alespoň jeden jedinec vykazuje citovou vazbu nejistou, jsou méně stabilní než manželství dvou jedinců s citovou vazbou jistou (Komárková, 2012; Mikulincer & Shaver, 2010). Podobně manželské svazky jedinců s citovou vazbou nejistou a citovou vazbou vyhýbavou zaznamenávají během několika málo let trvání manželství pokles spokojenosti v těchto vztazích a jejich stability, neboť partner s citovou vazbou nejistou vzbuzuje u druhého partnera nespokojenost, která následně zvyšuje pocit nejistoty prvního partnera (Davila, Karney, Bradbury & Thomas, 1999; Kratochvíl, 2009). V případě manželství dvou jedinců s citovou vazbou úzkostnou dochází taktéž ke snižování spokojenosti ve vztahu a jeho stability, neboť je jejich vztah charakterizovaný zejména nedorozuměními a odmítáním (Bartholomew & Allison,

2006). Nejsilnějším prediktorem spokojeného a stabilního manželství je jistá citová vazba u obou partnerů (Mikulincer & Shaver, 2010).

Z citové vazby vychází také Cuber a Haroff (1971), kteří podle této vazby klasifikují styly manželského soužití. Těchto typů stanovují pět, a to vztah trvale konfliktový, citově ochladlý, účelový, živý a výlučný. Za stabilní považují v podstatě všechny tyto typy vztahů. Jedná se nicméně o klasifikaci staršího data, jejíž závěry by na dnešní společnost již pravděpodobně nebylo možné uplatnit, neboť se očekávání od manželství a jeho funkce za posledních více jak 40 let, kdy byla tato klasifikace vytvořena, značně proměnily.

Citová vazba je jako faktor velmi významný, neboť do velké míry ovlivňuje i jiné faktory podílející se na stabilitě manželství, jakými jsou např. osobnost jedince, komunikace či konflikty (Feeney, Noller & Roberts, 2000).

4.8 Primární rodina

Primární rodina a vztah mezi rodiči, konkrétně jejich spokojenost ve vztahu, jsou důležitými prediktory pro spokojenost v partnerských vztazích jedinců v těchto rodinách vyrůstajících, a tedy i stabilitu jejich vztahů (Plaňava, 2000; Stone & Shackelford, 2007). Jedinci, jejichž rodiče vykazovali spokojenost ve vztahu a jejichž vztah byl stabilní, mají následně tendenci tvořit a udržovat taktéž spokojené a stabilní partnerské vztahy. Naopak rozvod rodičů je faktorem přispívajícím k destabilizaci následných manželských vztahů jejich dětí.

Taktéž sourozenci, konkrétně jejich konstelace, jsou významným faktorem přispívajícím ke stabilitě či naopak destabilizaci manželství. Stabilní jsou přitom ta manželství, v rámci kterých se u partnerů opakuje pozice, kterou každý z nich zaujímal mezi sourozenci, přičemž se hodnotí nejen pořadí, ale taktéž pohlaví. Partneři by si měli být v těchto rolích komplementární, tj. např. muž, který byl v rodině starším bratrem sestry, bude vykazovat nejvyšší stabilitu s ženou, která byla v rodině mladší sestrou bratra. Tento faktor je dán zejména modely spolupráce, kterou mají tito jedinci

z primárních rodin ze vztahů se sourozenci vytvořené, a rolemi, které v těchto modelech zastávali (Toman, 1976).

Současně je rodina nejvýznamnějším faktorem, který se podílí na vzniku rozdílných komunikačních vzorců či vzorců reakce v konfliktních situacích (Kratochvíl, 2009) a taktéž na hodnotové orientaci jedince (Grusec, Goodnow & Kuczynski, 2000), tedy jiných důležitých faktorů podílejících se na stabilitě partnerského a manželského vztahu jedince.

4.8.1 Rozvod v primární rodině

Jedinci vyrůstající v rodinách jen s jedním rodičem mají v následném vlastním manželství vyšší tendence k rozvodu než jedinci vyrůstající v rodině úplné (Kiernan, 1986; Langhinrichsen-Rohling, Dooley & Langhinrichs, 2006). Tito jedinci obecně častěji zažívají ve vztazích pocity nejistoty a nestability. Podle studie Wallerstein a Lewis (2004) se obávají možného rozvodu, proto ve 33 % odmítají manželství; podobně se staví většina těchto jedinců odmítavě k rodičovství (60 % dotázaných se vyjádřilo, že děti nechce, či si nejsou jisti).

Jejich vztahy jsou méně stabilní, jelikož tito jedinci v jejich trvalost nevěří, mnohdy také nemají zkušenost úspěšného zvládnutí konfliktů a krizových situací. Vyhledávají nevhodné partnery, přičemž vztahy s nimi navazují primárně prostřednictvím sexuálního kontaktu. Taktéž jednají impulzivně (Wallerstein & Lewis, 2004).

Samotná skutečnost, že jedinec zažije rozvod rodičů, neimplikuje následný vlastní rozvod; jedná se spíše o vlastní vnímání sebe samého a druhých, které z tohoto zážitku vyvozuje a na základě čehož následně ve vztazích s druhými jedná (Wallerstein & Lewis, 2004).

4.9 Děti

Narození dítěte je významnou událostí v životě většiny partnerů. Děti jsou prvkem, který z dvou jedinců žijících v manželství vytváří rodinu a v souvislosti s tím jim přiřazuje nové role.

Role dítěte v nově vzniklé rodině může být různá; odvíjí se od jeho hodnoty pro rodiče, pocity spjatými s jeho očekáváním, zisky plynoucími z jeho přítomnosti v rodině a současně se ztrátami, která tato přítomnost přináší.

Manželství je na základě nepřítomnosti či přítomnosti dětí možné rozdělit do několika fází, a to od fáze, kdy děti do života manželů ještě nevstoupily, přes fáze korespondující s věkem dítěte či dětí až po fázi, kdy děti opět z domácnosti rodičů trvale odchází (Bumpass, Sweet & Call, 2017).

Podle výzkumu Bumpass, Sweet a Call (2017) se s těmito fázemi, tedy nepřítomností či přítomností dětí a jejich věku, pojí také kvalita manželského svazku a spokojenost obou partnerů. Nejvýše hodnocenou je přítom fáze, kdy děti opouští domácnost rodičů, následuje fáze bezdětných manželů. Mimo tyto dvě je možné pozorovat trend výrazného snížení spokojenosti obou partnerů po narození dítěte a jejího postupného růstu společně se zvyšujícím se věkem dítěte. Muži přitom v manželstvích s dětmi vykazují obecně vyšší spokojenost než ženy (Bumpass, Sweet & Call, 2017; Duvall, 1977; Myers, 1990).

V okamžiku vstupu dítěte do manželství se tento vztah stává konfliktnějším. V minulosti hrozily konflikty ve výrazně menší míře, neboť byly partnerské role vyrovnanější, současně nebyla ve vztahu přítomná taková míra povinností, jakou vykazují vztahy současné (Vágnerová, 2007). I přes nízké hodnocení spokojenosti v manželství jsou nicméně děti faktorem, který přispívá ke stabilitě manželského svazku (Thurnher, Fenn, Melchar & Chiriboga, 1983); narození potomka má tedy negativní vliv na spokojenost obou partnerů, nicméně vztah takový je díky této události pevnějším (Stone & Shackelford, 2007).

4.9.1 Odchod dospělých dětí z domova

V okamžiku, kdy dospělé děti opouští primární rodinu, prochází mnoho manželství výraznými změnami; manželé jsou opět v domově pouze ve dvou, mají na sebe více času a jsou méně vyrušováni dětmi a povinnostmi a záležitostmi s nimi spjatými. V tomto okamžiku jsou mnohdy oživeny dlouhotrvající problémy, které manželství

provázely, ale byly ukryty za mnoha jinými povinnostmi, jež byly v přítomnosti dětí prioritou. Často také dochází ke zjištění, že manželé již kromě výchovy dětí nemají mnoho společného, současně chybí motivace společné zájmy a koníčky objevovat či pěstovat. Mnoho manželství proto v tomto okamžiku končí rozvodem (Arp, Arp, Stanley, Markman & Blumberg, 2000; Šulová, 1998).

4.10 Věk a osobnostní zralost

Věk vstupu do manželství je především demografickým faktorem, který bývá – v návaznosti na v posledních letech pozorovatelnou znatelnou změnu – zkoumán také z psychologického a sociologického hlediska.

Celosvětovým současným trendem je přitom uzavírání manželského svazku v pozdějším věku, než tomu bylo dříve. V České republice se průměrný věk novomanželů držel až do roku 1990 u hranice 21 let v případě ženy a 24 let v případě muže. Nyní novomanželé uzavírají svůj první manželský svazek průměrně ve 27 letech v případě ženy a 29 letech v případě muže (ČSÚ, 2006 & 2016).

I přestože je tato změna pozorována s jistým skepticismem a jsou vyvíjeny četné snahy o její rozklíčování a pochopení, vyskytují se současně teorie a studie, které se zabývají tím, proč je vlastně tato tendence užitečným nástrojem k uzavírání stabilnějších manželství. Vysvětlení tohoto trendu přitom mnohdy přichází v kontextu změny manželství jako takového, jeho účelu a funkce, a z tohoto vyplývajících změn rolí muže i ženy (Šulová, 1998).

Věkem se současné studie zaměřující se na stabilitu manželství zabývají zejména ve dvou případech: pokud jsou uzavírány sňatky ve věku nízkém, tedy do 20 let obou jedinců, či naopak věku vyšším, tedy po 30 letech, a to zejména v případě ženy.

Manželství, která jsou uzavírána v adolescentním věku obou jedinců, většinou z důvodu těhotenství ženy, vykazují nižší míru stability než manželství uzavřená staršími jedinci. Obecně je dokonce možné prohlásit, že čím mladší jsou nevěsta a ženich, s tím větší pravděpodobností nebude jejich manželství úspěšné (Teachman, 2002). Mladí manželé totiž stále vytvářejí a upevňují svou identitu, hledají

hranice své intimity a učí se kompromisům, proto je pro ně práce na kompromisech, což manželství nutně vyžaduje, náročným úkolem, který mnohdy nemohou zvládnout. Dokud není jejich identita pevně vytvořená a ustálená, převažuje nad komponenty potřebnými pro úspěšné manželství – otevřeností, důvěrou, věrností, intimitou a závazkem – vášeň. Role těchto jedinců se také může s postupem dospívání měnit, čímž se může manželský vztah opět výrazně komplikovat (Nerudová, 1987; Teachman, 2002). Současně nejsou mnohdy mladí lidé schopni zvážit dlouhodobost závazku, jakým manželství beze sporu je. Případně, jelikož mnohdy volbě nevěnují dostatek času, si vezmou partnera, který pro ně není vhodným protějškem. Taktéž se oproti starším jedincům setkávají s vyšším počtem alternativních partnerů, s nimiž následně častěji navazují kontakt, pokud je jejich současné manželství neuspokojivé. Stávající manželský vztah pak opouštějí rychleji, což je dáno zejména unáhleností jejich jednání a nezvážením všech možných důsledků, tedy opět jednáním typickým pro nedostatečnou osobnostní zralost, nevybudování partnerského stereotypů a zvyků a mnohdy také absenci potomků a finančních závazků (Prokopec, Dytrych & Schüller, 1973). Proto jsou manželství, která uzavírají jedinci starší stabilnější a méně náchylná k rozvodu (Kuther, 2006b).

Jiné výzkumy prokázaly nižší stabilitu manželství, která jsou naopak uzavírána ve vyšším věku jedinců, přičemž významným faktorem je v tomto případě zejména věk ženy. Neboť odkládá-li žena uzavření manželství, zvyšuje se následná možnost uzavření manželství neuváženého. Tato skutečnost je přitom dána nevhodným výběrem partnera, který mohou ženy vyššího věku učinit, pokud chtějí co nejdříve založit rodinu a preferují tak snadnost a rychlost dostupnosti partnera a jeho ochotu vstoupit do manželství na úkor jeho kvality a kompatibility (Lehrer, 2008; Lehrer & Chen, 2013). V případě vyššího věku muže tyto tendence nalezeny nebyly, naopak je vyšší věk u muže považován za znak větší vyzrálosti, která následně vede k vyšší stabilitě.

Přesnějším a vhodnějším prediktorem rozvodu je nicméně podle některých studií spíše současný věk manželů než jejich věk v době uzavření sňatku (Lutz,

Wils & Nieminen, 1991). Jiné výzkumy pak ukazují, že věk jedinců není v kontextu stability manželství významným faktorem, resp. že je manželský vztah výrazněji ovlivňován spíše spoluprací, strategiemi řešení konfliktu a komunikací (Leggett, Roberts-Pittman, Byczek & Morse, 2012).

Návrh výzkumného projektu

Literárně přehledová část přibližuje jednotlivé faktory, které se podílejí na destabilizaci manželského vztahu. Přestože míra rozvodovosti od roku 2010, kdy byla vůbec nejvyšší, téměř 50%, mírně poklesla, stále se jedná o číslo velmi vysoké (ČSÚ, 2016). Vzhledem k negativním důsledkům rozvodů či rozpadů manželských vztahů se proto jedná o téma velmi aktuální.

V zahraničí, jelikož trend vysoké rozvodovosti je problémem téměř celosvětovým, je možné se setkat se snahami o zmapování této problematiky. V České republice nicméně aktuální studie zaměřené na faktory podílející se na destabilizaci manželského vztahu, a tedy i jeho možném rozpadu, chybí.

5. Cíle výzkumu

Jelikož jsou faktory, které se na destabilizaci manželství podílejí, vzájemně provázané a ovlivňující se, jedná se o problematiku velmi náročnou. Výzkumný projekt proto sestává z mapovací studie, která by současný stav v České republice přiblížila a ze které by následně bylo možné v rámci jiných projektů, které by se již mohly blíže zaměřovat na jednotlivé faktory, vycházet.

Hlavní otázky, které si výzkumný projekt pokládá, tedy zní: „Které faktory se podílejí na snížené stabilitě manželství a jaká je jejich četnost?“ a „Které z faktorů podílejících se na destabilizaci manželství vnímají jedinci, kteří vykazují nízkou míru spokojenosti v manželství, jako pro tento stav zásadní?“

5.1 Výzkumné hypotézy

Na základě hlavních otázek byly zformulovány následující hypotézy, které bude navržená studie testovat.

H0: Procentuální četnost uváděných faktorů, které se dle respondentů podílejí na jejich a/nebo partnerově spokojenosti v manželství, se nebude lišit od procentuální míry, kterou tyto faktory dle respondentů k této změně ve spokojenosti přispívají.

HA₁: Procentuální četnost uváděných faktorů, které se dle respondentů podílejí na jejich a/nebo partnerově spokojenosti v manželství, se bude statisticky významně lišit od procentuální míry, kterou tyto faktory dle respondentů k této změně ve spokojenosti přispívají.

H₀₂: V uváděné četnosti jednotlivých faktorů, které se dle respondentů podílejí na jejich a/nebo partnerově spokojenosti v manželství, nebude mezi muži a ženami signifikantní rozdíl.

HA₂: V uváděné četnosti jednotlivých faktorů, které se dle respondentů podílejí na jejich a/nebo partnerově spokojenosti v manželství, bude mezi muži a ženami signifikantní rozdíl.

H₀₃: V uváděné míře, kterou jednotlivé faktory dle respondentů přispívají ke změně spokojenosti, nebude mezi muži a ženami signifikantní rozdíl.

HA₃: V uváděné míře, kterou jednotlivé faktory dle respondentů přispívají ke změně spokojenosti, bude mezi muži a ženami signifikantní rozdíl.

6. Design výzkumného projektu

Projekt vychází z nedávno publikované zahraniční studie Gravningen et al. (2017), která v letech 2010-2012 v rámci průzkumu The National Survey of Sexual Attitudes mapovala nejčastější příčiny rozpadu manželství a nesezdaných partnerství ve Velké Británii.

6.1 Popis designu The National Survey of Sexual Attitudes

V rámci této studie byli osloveni jedinci ve věku 16 až 74 let žijící ve vlastních domácnostech. Ti, kteří vypověděli, že v předešlých pěti letech prožili rozvod či rozchod s partnerem opačného či stejného pohlaví, se kterým žili ve společné domácnosti po dobu alespoň jednoho měsíce, současně kteří již měli sexuální zkušenost, byli následně zařazeni do této studie zabývající se příčinami rozpadu těchto vztahů. V rámci té měli ze seznamu 12 příčin vybrat ty, které se na rozchodu podílely.

6.1.1 Nedostatky tohoto designu

Přestože tato studie, v rámci celého světa jedna z nejrozsáhlejších a nejdetailnějších studií mapujících sexuální chování, sledovala příčiny rozpadu vztahu i manželství na reprezentativním vzorku čítajícím přes 15 000 jedinců, je možné najít vícero nedostatků, kterých by se navržený výzkumný projekt rád vyvaroval.

Hlavní nedostatek spočívá v možnosti výběru několika faktorů, které dle respondentů přispěly k rozpadu jejich vztahu, aniž by byla stanovována jejich důležitost, tedy vymezení nakolik byl který z vybraných faktorů skutečnou příčinou, nikoli jen jevem, který se mj. taktéž v rozpadajícím se vztahu objevoval. Tak mohlo dojít ke zkreslení výsledků studie např. v důsledku výběru nejčastěji zmiňovaného důvodu „odcizení se“ jen pro jeho jistou významovou neurčitost, nikoli pro skutečné významnější projevení se tohoto faktoru na stabilitě partnerského vztahu.

Další ze zkreslení mohlo být způsobeno vymezením nedostatečně úzkého období, v rámci kterého k rozpadu vztahu či manželství u respondentů došlo. Z důvodu zvolení období poměrně širokého, tedy pěti let, mohlo dojít ke zkreslení výsledků

daným nepřesným vybavováním si skutečných faktorů, které k rozpadu vztahu přispěly, jejich domýšlením apod.

Pro účely téže studie taktéž nebyly nijak vymezené vztahy co do typu či pohlaví partnerů ani délky jejich trvání. Výsledky kromě souhrnného informování o faktorech podílejících se na rozpadu všech vztahů uvádějí také faktory specifické pro manželství a nesezdaná soužití; ta jsou nicméně stále ponechána v nejširším možném smyslu, tedy i např. nezohledňující možné rozdíly heterosexuálních vztahů od vztahů homosexuálních aj. Podobně není na základě výsledků možné určit, v které fázi vztahu se vybrané faktory objevují.

Tyto faktory taktéž nejsou popisovány vzhledem k věku respondentů, třebaže do studie byli zahrnuti respondenti velmi širokého věkového spektra.

6.2 Design vlastního výzkumného projektu

Hlavní otázka, kterou vlastní výzkumný projekt sleduje, je zaměřena nejen na samotný výskyt faktorů, které se při snížené spokojenosti v partnerském vztahu, v tomto případě manželství, objevují, ale také na míru, kterou se tyto faktory podílejí na vnímání kvality a spokojenosti v manželství těchto jedinců.

6.2.1 Výzkumný soubor

Pro účely navrženého výzkumného projektu budou uvažováni pouze manželé. Studie se budou moci zúčastnit jedinci žijící v manželství nejen prvním, ale i druhém, třetím a dalším. Podobně nebude omezena ani délka trvání manželství.

Spodní věková hranice je z důvodu použití dotazníku měření spokojenosti ve vztahu Couple Satisfaction Index (Funk & Rogge, 2007) stanovena na 18 let, horní věková hranice stanovena není. Minimální či naopak maximální věk respondentů v době jejich vstupu do manželství taktéž není nijak limitován.

Studie bude realizována v rámci poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy a obdobně orientovaných psychoterapeutických pracovišť v rámci celé republiky. Oslovení přitom budou jedinci, kteří vyhledají toto pracoviště poprvé, tedy před

započítím jakékoli práce na vztahu a uskutečněním možným intervencí ze strany poradce či psychoterapeuta.

Do studie budou zařazeni pouze jedinci, kteří budou skórovat v dotazníku Couple Satisfaction Index přeloženého do českého jazyka (Komárková & Skokanová, 2012) v nízkém pásmu, tj. do 147 hrubého skóru.

Jelikož vlastnosti této metody neumožňují párování odpovědí obou partnerů, nebudou párována ani data získaná v rámci této studie. Souhlas a zařazení obou partnerů bude nicméně pro získání co největšího vzorku preferován.

6.2.2 Výzkumné metody

Před samotným vyplněním dotazníků, resp. požádáním o souhlas se studií, budou manželé vyzváni k nastínění situace, v jaké za odborníkem přicházejí. Proběhne tedy klasické první sezení dle běžné práce konkrétních poradců či psychoterapeutů.

V závěru tohoto setkání budou manželé osloveni s návrhem vstupu do studie s vysvětlením, že se jedná o celonárodní studii mapující nejčastější faktory, které mohou působit na spokojenost manželů v rámci jejich vztahu.

V případě souhlasu obdrží papírový dotazník zaměřený na spokojenost v partnerství, českou verzi Couple Satisfaction Index, a na faktory podílející se na destabilizaci manželství. Tato část dotazníku vychází z National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles, přičemž je přeložena do českého jazyka a doplněna o určení míry působení jednotlivých faktorů na kvalitu manželství, jak tuto skutečnost vnímá dotazovaný partner. Použití tohoto dotazníku bylo zvoleno z důvodu možného porovnání výsledků mezi českou a britskou populací.

Součástí dotazníku jsou také otázky zaznamenávající demografické údaje respondentů, tedy jejich pohlaví a věk, a údaje týkající se jejich manželství, tedy zda se jedná o manželství první, druhé, třetí či další a jeho délku, jakož i délku vztahu před vstupem do manželského svazku. Délka manželství a vztahu před uzavřením manželství budou zaznamenány v letech a měsících zaokrouhlených na celá čísla. V případě, kdy si

manželé nebudou zcela jisti délkou jeho trvání, postačí co nejpřesnější odhad. Mimo tyto údaje budou zaznamenány také údaje týkající se dětí v manželství, tedy jejich počet a věk.

Tento dotazník bude možné vyplnit v rámci navštíveného pracoviště, také jej bude možné ponechat manželům k vyplnění domů, přičemž v tomto případě by byl vyplněný donesen na následující setkání. Pokud by manželé preferovali tuto z možností, bude potřeba důsledné instrukce, že by měli dotazník vyplňovat co nejdříve po tomto setkání a taktéž samostatně, tedy ideálně bez přítomnosti druhého z partnerů, a o případných odpovědích se vzájemně informovat, budou-li mít zájem, až po jeho dokončení.

Couple Satisfaction Index

Metoda Couple Satisfaction Index vznikla propojením osmi metod měřících spokojenost ve vztahu či manželství. Jedná se proto o poměrně komplexní nástroj měření spokojenosti ve vztahu, tedy i manželství (Funk & Rogge, 2007). Důvodem pro jeho volbu byl mimo tuto skutečnost také překlad do českého jazyka a vytvoření norem pro českou populaci (Komárková & Skokanová, 2012).

Znění anglické i české verze této metody je k dohledání v přílohách.

National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles

Měření faktorů, které se podílí na destabilizaci manželského vztahu vychází z britské celonárodní studie The National Survey of Sexual Attitudes zjišťující mj. důvody rozpadu manželství a nesezdaných partnerství, která probíhala ve Velké Británii v letech 2010-2012 (Gravningen et al., 2017). Této studii byl využito pro možnost porovnání výsledků se studií navrhovanou.

Pro účely vlastního projektu byl tento dotazník přeložen do českého jazyka, přičemž tento překlad probíhal na dvou úrovních. V rámci první z nich provedli překlad z anglického do českého jazyka dva nezávislí překladatelé. V rámci druhé úrovně byl proveden zpětný překlad překladatelem, který neznal originální verzi.

Dotazník je používán pro měření faktorů přispívajících k destabilizaci manželství. Z dotazníku byla vyřazena první z možností, tedy „úmrť partnera“. Podobně jako ve výše zmíněné studii budou mít respondenti možnost uvést více faktorů. Mimo samotného výčtu jednotlivých faktorů, sloužícího k určení četnosti výskytu těchto faktorů, je doplněn o určení míry, do jaké jedinci vnímají jimi vybrané faktory jako podílející se na snížení celkové spokojenosti v jejich manželství.

Znění tohoto dotazníku, anglického originálu i českého překladu, je k nahlédnutí v přílohách. V přílohách je také k dohledání kompletní znění dotazníku určeného pro navrženou studii.

7. Způsob zpracování dat

7.1 Podmínky pro zařazení dotazníků

Do studie budou zařazeny pouze dotazníky jedinců, jejichž hrubý skór v české verzi dotazníku Couple Satisfaction Index bude 147 a nižší. Tato hranice je zvolena z toho důvodu, aby byli uvažováni pouze jedinci, kteří subjektivně pociťují sníženou spokojenost v manželství, nikoli jedinci, kteří přišli na poradenské či psychotherapeutické pracoviště pracovat pouze na zvýšení kvality tohoto vztahu, ačkoli se v jeho rámci subjektivně vnímají jako spokojení.

Do studie budou současně zařazeny jen ty dotazníky, které budou mít zodpovězeny všechny otázky, případně v kterých bude chybět odpověď maximálně na tři z nich.

7.2 Vlastní zpracování dat

Pro účely této práce budou porovnávány rozdíly mezi četností výskytu jednotlivých faktorů, které se podílí na snížení spokojenosti v manželství, získané z pouhého výběru faktorů z předloženého seznamu, a mezi mírou, kterou se tyto faktory na spokojenosti v manželství podílí. Četnost výskytu jednotlivých faktorů bude vyjádřena v procentuální míře výskytu v rámci celého vzorku; míra, kterou se dle výpovědi respondentů podílejí na spokojenosti v manželství, bude vyjádřena aritmetickým průměrem, pomocí kterého bude možné získat souhrnnou hodnotu vztahující se na celý vzorek. Procentuální vyjádření bude získáno převodem zaznamenané míry na přímce na procenta, přičemž krajní body „vůbec“ a „úplně“ značí míru 0 % a 100 %. Získaná data budou kvantitativní povahy.

První hypotéza sleduje rozdíl mezi četností výskytu jednotlivých faktorů a mírou, kterou respondenti uvádějí, že se na vnímané spokojenosti v manželství podílí. Alternativní hypotéza přitom předpokládá signifikantní rozdíl v rámci jednotlivých faktorů. Porovnávány budou nejen souhrnné výsledky, ale také výsledky s ohledem na rozdílnost pohlaví, tedy mužů a žen. Pro testování hypotéz bude použita statistická metoda chí-kvadrát test dobré shody. Hypotézy budou testovány na hladině významnosti 5 %.

Stejnou metodou bude testována druhá a třetí z hypotéz. Alternativní hypotézy v těchto případech přitom předpokládají, že mezi výpověďmi týkajícími se jednotlivých faktorů, ať již je jedná čistě o jejich četnost, či míru podílející se na spokojenosti, bude nalezen signifikantní rozdíl mezi muži a ženami.

8. Etika navrhovaného výzkumu

Vzhledem k povaze navrhovaného výzkumu, tedy mapující studii, je potřeba z etického pohledu zajistit všem respondentům zejména anonymitu. Těto bude dosaženo oddělením informovaných souhlasů obsahujících jméno a příjmení respondentů od vlastních dotazníků a přiřazením číselných kódů.

Současně je potřeba zajištění dobrovolnosti respondentů na této studii. Ta je explicitně zmíněna v části informovaného souhlasu, přičemž je zde také uvedena možnost nezodpovězení kterékoli z otázek. Přesto, jelikož by respondenti mohli nabýt pocit, že je jejich účast ve studii jakýmsi předpokladem pro možnost docházení do konkrétních poraden a psychologických pracovišť, je potřeba této dobrovolnosti zmínit samotným pracovníkem těchto pracovišť.

S tímto bodem se také pojí skutečnost, že všechny uvedené odpovědi budou použity výhradně pro účely studie. Nebudou tedy poskytnuty jednotlivým poradcům a psychoterapeutům, ačkoli samozřejmě může být následná debata o tomto šetření mezi poradci/psychoterapeuty a klienty cenným podkladem pro budoucí práci; tato konverzace však musí být vyvolána na základě pouhé existence této studie a možnosti klientů do jejího zapojení se, nikoli konkrétních odpovědí jednotlivých klientů.

9. Diskuze

Charakter navržené studie i její uskutečnění v rámci poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy a psychologických pracovišť obdobného zaměření vypovídá o jejím širokém rozsahu. I přes tuto skutečnost nicméně nebude získán vzorek reprezentativní, a výsledky tedy nebudou zobecnitelné na celou populaci České republiky, resp. jedince žijící v manželství v rámci této populace, jelikož se respondenti jakožto klienti těchto pracovišť, tedy jedinci, kteří jsou povětšinou vysokoškolského či středoškolského vzdělání s maturitou, současně kteří jsou otevřeni práci na svém vztahu, od reprezentativního vzorku jistě odlišují. Přesto se nicméně bude jednat o studii s praktickým přesahem, jelikož by její výsledky mohly být využity právě v prostředí těchto pracovišť.

S tímto se pojí i pravděpodobná ochota zapojení se těchto pracovišť, zejména poraden, které spadají pod státní správu, do této studie. Je tedy očekávána vysoká návratnost dotazníků. Se zapojením těchto pracovišť je také spojena nižší finanční nákladnost studie i nižší nároky na nákladnost časovou. Existuje zde i jistá možnost zastřešení studie Asociací manželských a rodinných poradců.

Jak již bylo řečeno, studie se zaměřuje pouze na jedince žijící v manželském svazku. Její závěry proto nebude možné zobecňovat např. na jedince po rozvodu či žijící v nesezdaném partnerství, jelikož předchozí studie (Gravningen et al., 2017) mezi těmito skupinami prokázaly signifikantní rozdíly. Pro případné srovnání těchto skupin či mapování faktorů u jiných partnerských vztahů než manželství je proto nutné obdobnou studii zadat širšímu vzorku, resp. právě druhé z porovnávaných skupin.

Studie je taktéž limitována skutečností, že není longitudinálního charakteru, tedy není mapován vývoj výskytu měřených faktorů s ohledem na proměnu vztahu samotného. Nicméně, v případě získání širokého vzorku, je do jisté míry možné tyto výsledky vyvodit z výskytu faktorů v souvislosti s fází vztahu, tedy délkou trvání manželství a současně manželství předcházejícímu nesezdanému partnerství. Přesto by pro účely

těchto proměn byla vhodnější studie longitudinální, nadto mapující i různé možné proměnné.

Dalším limitem je nemožnost párování dat od obou manželů, tedy porovnání rozdílnosti pohledů na faktory podílející se na stabilitě jednoho manželského vztahu, jakož i na vnímání míry, do jaké se na tomto snížení stability podílejí. Tento limit je dán dotazníkem Couple Satisfaction Index měřícím spokojenost v manželství respondentů, tedy podmínkou jejich vstupu do studie.

Výpovědi týkající se spokojenosti v manželském vztahu i jednotlivých faktorů, které se podílí na jeho stabilitě, budou pravděpodobně odrážet aktuální situaci a naladění, v jakém budou klienti přicházet, resp. vyplňovat dotazníky. Volba vyplňování dotazníků po prvním setkání, tedy po nastínění obtíží, se kterými se manželé potýkají, byla vybrána z toho důvodu, že budou mít pravděpodobně manželé po takovémto setkání více zkonkretizovanou představu o jednotlivých faktorech, které se na jejich a/nebo partnerově spokojenosti mohou podílet, proto budou tyto faktory a míru, kterou se dle nich na spokojenosti podílejí, snadněji a přesněji uvádět. Současně se nicméně na tomto, pravděpodobně negativnějším, naladěním v rámci vztahu mohou projevovat tendence uvádět i ty faktory, které by naopak při pozitivním naladěním respondenta, uváděny nebyly, případně může být nadhodnocována míra jejich působení na spokojenost. V případě vyplnění dotazníků mimo poradenské či psychologické pracoviště, ačkoli budou respondenti instruováni k vyplnění dotazníků co nejdříve po daném setkání, k tomuto efektu docházet nemusí.

Přestože se studie zabývá četností výskytu jednotlivých faktorů a mírou jejich působení na spokojenost v manželství, jelikož není experimentálního charakteru, není možné hovořit o těchto faktorech jakožto příčinách snížení spokojenosti v těchto vztazích. Porovnáváno bude tedy jen subjektivní vnímání působení těchto faktorů, nikoli skutečná kauzalita. Ta by přitom mohla být zajímavá pro možné porovnání skutečného vlivu a vlivu domnělého.

Jelikož bude respondentům zejména z časové náročnosti vyplnění dotazníků umožněno jejich vyplnění v rámci domova, nikoli nutně poradenského či psychotherapeutického pracoviště, je zde možný předpoklad pro spolupráci obou manželů, a tedy sníženou skutečnou výpovědní hodnotu tímto způsobem vyplněných dotazníků. Jedinci, kteří budou s účastí ve studii souhlasit, současně kteří budou chtít dotazník vyplňovat doma, budou o této skutečnosti řádně informováni, vyloučit ji nicméně nelze.

Současně je v těchto případech možná snížená návratnost dotazníků, jelikož mohou respondenti dotazník snadno zapomenout, ztratit či se právě po rozpravě s partnerem rozhodnout do studie se nakonec nezapojit. Případně může být souhlas se vstupem do studie za podmínky vyplnění dotazníku mimo toto pracoviště jistým únikem klientů, kteří by ze strany pracovníka vnímali příliš velký nátlak a s účastí by souhlasili jen z tohoto důvodu; následně by pak volili argumenty, proč vyplněný dotazník nemohli donést zpět.

Snížení počtu dotazníků zařaditelných do studie může být dáno i počtem položek a podmínkami počtu jejich vyplnění pro zařazení do studie. Pro některé z respondentů by mohla být taktéž náročná práce s poslední z otázek, tedy zaznamenání míry, kterou se dle nich faktory na snížené spokojenosti v manželství podílejí.

Závěr

Téma manželské stability, resp. nestability, je v současné době, tedy době, která vykazuje nejvyšší míru rozvodovosti za poslední desetiletí, tématem velmi aktuálním, kterému je potřeba věnovat mnoho pozornosti. Současně se nicméně jedná o téma poměrně náročné na uchopení i zpracování, neboť faktory, které se na destabilizaci manželství podílejí, jsou vzájemně provázané a ovlivňující se, současně vycházející zejména z osobnostního nastavení jedinců a jejich životní historie, čímž se stávají velmi nesnadnými na podrobnější zkoumání.

Literárně přehledová část práce si klade za cíl bližší seznámení s vybranými faktory, které k destabilizaci manželského vztahu mohou přispívat. Nejedná se o vyčerpávající výčet všech faktorů, které se na stabilitě vztahu mohou odrážet, jelikož takovýto výčet není velmi pravděpodobně ani možný. Vybrány jsou nicméně ty z faktorů, které jsou často v rámci literatury zaměřené na tuto problematiku zmiňovány a současně které jsou výzkumně probádány. Těmi jsou komunikace, konflikty, nevěra a paralelní vztahy, očekávání a informovanost, role ve vztahu, hodnoty a postoje, citová vazba, primární rodina, děti a věk a osobnostní zralost.

Pro tento účel práce je také potřeba vymezení základních termínů, jimiž jsou manželství a jeho stabilita, resp. nestabilita, které byly definovány pomocí pojmů spokojenost v manželství, kvalita manželství a náchylnost k rozvodu. Významným se také jeví nastínění vývoje manželského vztahu a jeho stability a aktuální situace s ohledem na trend nesezdaného partnerství a rozvodovost.

V části věnované návrhu výzkumného projektu byla představena britská celonárodní studie The National Survey of Sexual Attitudes, resp. její část mapující nejčastější příčiny rozpadu manželství a nesezdaných partnerství ve Velké Británii. Ta se stala výchozí pro hlavní část navrženého výzkumného projektu, který si klade za cíl zmapování situace v České republice, a to s ohledem na četnost výskytu jednotlivých faktorů a míru, kterou se tyto faktory podílejí na snížení spokojenosti v manželství jednoho či obou partnerů. Pro tyto účely byla navržena mapující studie, ze které by

následně v rámci dalších projektů věnujících se této problematice bylo možné vycházet a navazovat na ni.

Seznam použité literatury

APA (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Arp, D., Arp, C., Stanley, S., Markman, H., & Blumberg, S. (2000). *Fighting for Your Empty Nest Marriage: Reinventing Your Relationship When the Kids Leave Home*. San Francisco: Jossey-Bass.

Axinn, W. G., & Thornton, A. (1992). The Relationship Between Cohabitation and Divorce: Selectivity or Casual Influence? *Demography*, 29(3), 357-374.

Bartholomew, K., & Allison, C. J. (2006). An Attachment Perspective on Abusive Dynamics in Intimate Relationships. In M. Mikulincer & G. S. Goodman (Eds.). *Dynamics of Romantic Love: Attachment, Caregiving, and Sex* (s. 102-127). New York: Guilford Press.

Bauman, Z. (2013). *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout*. Praha: Academia.

Beaujouan, E., & Ní Bhrolcháin, M. (2011). Cohabitation and Marriage in Britain since the 1970s. *Popular Trends*, 145, 31-55.

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2004). *The Normal Chaos of love*. Cambridge: Polity Press.

Becker, G. S., Landes, E. M., & Michael, R. T. (1977). An Economic Analysis of Marital Instability. *Journal of Political Economy*, 85, 1141-1187.

Berrington, A., & Diamond, I. (1999). Marital Dissolution among the 1958 British Birth Cohort: The Role of Cohabitation. *Population Studies*, 53, 19-38.

Birchler, G. R., Weiss, R. L., & Vincent, J. P. (1975). Multimethod Analysis of Social Reinforcement Exchange between Maritally Distressed and Nondistressed Spouse and Stranger Dyads. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(2), 249-360.

Bowlby, J. (2010). *Vazba*. Praha: Portál.

- Booth, A., & Edwards, J. N. (1985). Age at Marriage and marital Instability. *Journal of Marriage and the Family*, 47(1), 67-75.
- Booth, A., Johnson, D., & Edwards, J. N. (1983). Measuring Marital Instability. *Journal of Marriage and the Family*, 45(2), 387-394.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. H. (2000). Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review. *Journal of Marriage & Family*, 62(4), 964-980.
- Bryant, C. M., & Conger, R. D. (1999). Marital Success and Domains of Social Support in Long-Term Relationships: Does the Influence of Network Members Ever End? *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 437-450.
- Bumpass, L. L., & Lu, H. (2000). Trends in Cohabitation and Implications for Children's Family Contexts in the United States. *Population Studies: A Journal of Demography*, 54(1), 29-41.
- Bumpass, L. L., Sweet, J. A., & Call, V. R. A. (2017). *National Survey of Families and Households, Wave 1: 1987-1988*. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research.
- Burleson, B. R., & Denton, W. H. (1997). The Relationship between Communication Skill and Marital Satisfaction: Some Moderating Effects. *Journal of Marriage and Family*, 59(4), 884-902.
- Cakirpaloglu, P. (2009). *Psychologie hodnot*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Campbell, L., & Moroz, S. (2014). Humour Use Between Spouses and Positive and Negative Interpersonal Behaviours During Conflict. *Europe's Journal of Psychology*, 10(3), 532-542.
- Carr, D., & Sprnger, K. W. (2010). Advances in Families and Health Research in the 21st Century. *Journal of Marriage and Family*, 72, 743-761.

- Carroll, S., Hill, E., Yorgason, J., Larson, J., & Sandberg, J. (2013). Couple Communication as a Mediator Between Work-Family Conflict and Marital Satisfaction. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 35(3), 530-545.
- Cuber, J. F., & Haroff, P. B. (1971). Five Types of Marriage. In A. S. Skolniczek & J. H. Skolniczek (Eds.). *Family in Transition*. Boston: Little, Brown and Co.
- Český statistický úřad (2006). *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2006*. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/20554191/4007rr3.pdf/07deeb04-6658-4b76-bf31-26a4c4c6aafb?version=1.0>
- Český statistický úřad (2016). *Demografická příručka*. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2016>
- Davila, J., Karney, B., Bradbury B. R., & Thomas, N. (1999). Attachment Change Processes in the Early Years of Marriage. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(5), 783-802.
- Dewitte, M. (2012). Different Perspectives on the Sex-Attachment Link: Towards an Emotion-Motivational Account. *Journal of Sex Research*, 49(2-3), 105-124.
- Duvall, E. M. (1977). *Marriage and Family Development* (5th ed.) Philadelphia: Lippincott.
- Evans, M. D. R., & Kelley, J. (2004). Effect of Family Structure on Life Satisfaction: Australian Evidence? *Social Indicators Research*, 69, 303-349.
- Feeney, J. A., Noller, P., & Roberts, N. (2000). Attachment and Close Relationships. In C. Hendrick & S. S. Hendrick (Eds.). *Close Relationships: A Sourcebook* (s. 185-201). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ferenc, D. (2013). Analýza vzťahov medzi zdravou komunikáciou, sebaúctou a vybranými osobnostnými črtami v manželských pároch. *E-psychologie – elektronický časopis ČMPS*, 7(3), 1-15.
- Fialová, L. (2007). Snatečnost. In *Populační vývoj České republiky 2001-2006*. Praha: DemoArt.

Fitzpatrick, M. A. (1988). *Between Husbands and Wives: Communication in Marriage*. Newbury Park: Sage Publications.

Franiuk, R. (2006). Cohabitation. In N. J. Salkind (Ed.). *Encyclopedia of Human Development* (s. 283-285). Thousand Oaks: Sage Publications.

Freedman, J. L. (1979). *Happy People: What Happiness is, Who Has it and Why?* Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

Funk, J. L., & Rogge, R. D. (2007). Testing the Ruler with Item Response Theory: Increasing Precision of Measurement for Relationship Satisfaction with the Couples Satisfaction Index. *Journal of Family Psychology*, 21(4), 572-583.

Gottman, J. M. (1979). *Marital Interaction: Experimental Investigations*. New York: Academic Press.

Gottman, J. M., & Levenson, R. W. (1992). Marital Processes Predictive of Later Dissolution: Behavior, Physiology, and Health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(2). 221-233.

Gottman, J. M., & Silver, N. (1999). *The Seven Principles for Making Marriage Work: A Practical Guide from the Country's Foremost Relationship Expert*. New York: Three Rivers Press.

de Graaf, P. M., & Kalmijn, M. (2006). Divorce Motives in a Period of Rising Divorce: Evidence from a Dutch Life-History Survey. *Journal of Family Issues*, 27(4), 483-505.

Gravningen, K., Mitchell, K. R., Wellings, K., Johnson, A. M., Geary R., Jones, K. G. ... Mercer, C. H. (2017). Reported Reasons for Breakdown of Marriage and Cohabitation in Britain: Findings from the Third National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles (Natsal-3). *PLoS ONE* 12(3). 1-13.

Grusec, J. E., Goodnow, J. J., & Kuczynski, L. (2000). New Directions in Analyses of Parenting Contributions to Children's Acquisition of Values. *Child development*, 71(7), 205-211.

- Haley, J. (1963). *Strategies of Psychotherapy*. New York: Grune & Stratton.
- Hamilton, G. V. (1929). *A Research in Marriage*. Oxford: Boni.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualization as an Attachment Process. *Journal of Personality & Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Heavey, C. L., Christensen, A., & Malamuth, N. M. (1995). The Longitudinal Impact of Demand and Withdrawal during Marital Conflict. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63(5), 757-801.
- Hite, S. (1987). *Women and Love: A Cultural Revolution in Progress*. New York: A. A. Knopf.
- Ihinger-Tallman, M. (2001). Marriage. In E. F. Borgatta & R. J. V. Montgomery (Eds.). *Encyclopedia of Sociology* (2nd ed.) New York: Macmillan Reference.
- Janáčková, L. (2008). Psychické prožívání nevěry. In L. Janáčková (Ed.). *Nevěra a její zvládnutí* (s. 21-24). Praha: Maxdorf.
- Janoušek, J. (2008). Sociální komunikace. In J. Výrost & I. Slaměník (Eds.). *Sociální psychologie* (s. 217-232). Praha: Grada.
- Johnson, A. M., Wadsworth, J., Wellings, K., Bradshaw, S., & Field, J. (1992). Sexual Lifestyle and HIV Risk. *Nature*, 360(6403), 410-412.
- Kiernan, K. E. (1986). Teenage Marriage and Marital Breakdown: A Longitudinal Study. *Population Studies*, 40(1), 35-54.
- Klimeš, J. (2009). Generace, které hrozí přechození vztahy. *Psychologie dnes*, 15, 16-17.
- Klinetob, N. A., & Smith, D. A. (1996). Demand-Withdraw Communication in Marital Interaction: Tests of Interspousal Contingency and Gender Role Hypotheses. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 945-957.
- Kocourková, J. (2011). Aktuální trendy české populace. In L. Šulová, T. Fait & P. Weiss. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf.

- Komárková, S. (2012). *Citová vazba v partnerském vztahu a v manželství* (Diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova, FF.
- Komárková, S., & Skokanová, Z. (2012). *Souvinnost mezi všímavostí a spokojeností ve vztahu* (Písemná práce III.) Praha: Univerzita Karlova, FF.
- Kratochvíl, S. (2009). *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2008). *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál.
- Kuther, T. L. (2006a). Emerging Adulthood. In N. J. Salkind (Ed.). *Encyclopedia of Human Development* (s. 454-456). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kuther, T. L. (2006b). Young Adulthood. In N. J. Salkind (Ed.). *Encyclopedia of Human Development* (s. 1335-1341). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Langhinrichsen-Rohling, J., Dooley, H., & Langhinrichs, R. (2006). Dating. In N. J. Salkind (Ed.). *Encyclopedia of Human Development* (s. 334-338). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Larson, J. H., & Holman, T. B. (1994). Premarital Predictors of Marital Quality and Stability. *Family Relations*, 43(2), 228-237.
- Laursen, B. (2006). Conflict. In N. J. Salkind (Ed.). *Encyclopedia of Human Development* (s. 293-298). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Leggett, D. G., Roberts-Pittman, B., Byczek, S., & Morse, D. T. (2012). Cooperation, Conflict, and Marital Satisfaction: Bridging Theory, Research, and Practice. *The Journal of Individual Psychology*, 68(2), 182-199.
- Lehrer, E. L. (2008). Age at Marriage and Marital Instability: revisiting the Becker-Landes-Michael Hypothesis. *Journal of Population Economics*, 21(2), 463-484.
- Lehrer, E. L., & Chen, Y. (2013). Delayed Entry into First Marriage and Marital Stability: Further Evidence on the Becker-Landes-Michael Hypothesis. *Demographic Research*, 29(20), 521-542.

- Li, T., & Fung, H. H. (2011). The Dynamic Goal Theory of Marital Satisfaction. *Review of General Psychology, 15*(3), 246-254.
- Lutz, W., Wills, A. B., & Nieminen, M. (1991). The Demographic Dimensions of Divorce – the Case of Finland. *Population Studies, 45*(3), 437-453.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why Are Some People Happier Than Others? The Role of Cognitive and Motivational Processes in Well-Being. *American Psychologist, 56*(3), 239-249.
- Macklin, E. (1978). Nonmarital Heterosexual Cohabitation: A Review of the Recent Literature. *Marriage and Family Review, 1*(2), 1-12.
- McGoldrick, M., Carter, B., & Garcia-Preto, N. (2010). *The Expanded Family Life Cycle: Individual, Family, and Social Perspectives* (4th ed.). New York: Pearson Allyn & Bacon.
- Michael, R. T., Gagnon, J. H., Laumann, E. O., & Kolata, G. (1994). *Sex in America: A Definitive Survey*. Boston: Little Brown.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2010). *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change* (2nd ed.). New York: Guilford.
- Mirecki, R. M., Brimhall, A. S., & Bramesfeld, K. D. (2013). Communication during Conflict: Differences between Individuals in First and Second Marriages. *Journal of Divorce & Remarriage, 54*(3), 197-213.
- Možný, I. (2002). *Sociologie rodiny* (2nd ed.). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Murstein, B. I. (1976). *Who Will Marry Whom? Theories and Research in Marital Choice*. New York: Springer.
- Myers, D. G. (1999). Clore Relationships and Quality of Life. In D. Kahneman, E. Diener & N. Schwarz (Eds.). *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology* (s. 374-391). New York: Russell Sage Foundation.

- Nerudová, L. (1987). *Partnerské vztahy mládeže a jejich sociální rizika*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- Noller, P., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Marital Communication in the Eighties. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 832-843.
- Norton, A., & Miller, L. (1992). *Marriage, Divorce, and Remarriage in the 1990's*. Washington: Government Printing Office.
- Olderbak, S., & Figueredo, A. J. (2012). Shared Life History as a Strong Predictor of Romantic Relationship Satisfaction. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 6(1), 111-131.
- Parrot, L., & Parrot, L. (2004). *Zachraňte své manželství (Jak předcházet zbytečným krizím)*. Praha: Návrat domů.
- Patrick, J. H., & Spencer, S. M. (2006). Aging Parents. In N. J. Salkind (Ed.). *Encyclopedia of Human Development* (s. 64-66). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pettijohn, T. F. & Pettijohn, T. F. (1996). Perceived Happiness of College Students Measured by Maslow's Hierarchy of Needs. *Psychological Reports*, 76. 759-762.
- Perelová, E. (2008). *Erotická inteligence*. Praha: Štrob, Širc & Slovák.
- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.
- Plzák, M. (1973). *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Praha: Avicenum.
- von Poppel, F., & de Beer, J. (1993). Measuring the Effect of Changing Legislation on the Frequency of Divorce: The Netherlands, 1830-1990. *Demography*, 30(3), 425-441.
- Precht, R. D. (2011). *Láska, neuspořádaný cit*. Praha: Ikar.
- Prokopec, J., Dytrych, Z., & Schüller, V. (1973). *Rozvodové chování a manželský nesoulad*. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický Praha.

- Sager, C. J. (1976). *Marriage Contracts and Couple Therapy: Hidden Forces in Intimate Relationships*. New York: Brunner-Routledge.
- Sassler, S. (2004). The Process of Entering into Cohabiting Unions. *Journal of Marriage & the Family*, 66. 491-504.
- Smékal, V. (2012). *Pozvání do psychologie osobnosti* (3rd ed.). Brno: Barrister & Principal.
- Spira, A., & Bajos, N. (1994). *Sexual Behaviour and AIDS*. Avebury: Ashgate.
- Sprecher, S. (2002). Sexual Satisfaction in Premarital Relationships: Associations with Satisfaction, Love, Commitment, and Stability. *Journal of Sex Research*, 39(3), 190-196.
- Sprecher, S., & Felmlee, D. (1992). The Influence of Parents and Friends on the Quality and Stability of Romantic Relationships: A Three-Wave Longitudinal Investigation. *Journal of Marriage and Family*, 54(4), 888-900.
- Stone, E. A., & Shackelford, T. K. (2007). Marital Satisfaction. In R. F. Baumeister & K. D. Vohs (Eds.). *Encyclopedia of Social Psychology* (s. 541-544). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Šilerová, L. (2003). *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada.
- Šmolka, P. (2003). *Nevěra pro podváděné i podvádějící*. Praha: Grada.
- Štětovská, I. (2013). Řešení konfliktů. In V. Mertin, L. Krejčová, D. Čáp, I. Štětovská & M. Pekárková, *Výchovné poradenství* (s. 250-255). Praha: Wolters Kluwer.
- Šulová, L. (1998). Člověk v rodině. In J. Výrost & I. Slaměník (Eds). *Aplikovaná sociální psychologie I* (s. 303-342). Praha: Portál.
- Šulová, L. (2011a). Faktory ovlivňující trvalost partnerského vztahu a volba partnera. In L. Šulová, T. Fait & P. Weiss. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf.
- Šulová, L. (2011b). Trendy současné české rodiny. In L. Šulová, T. Fait & P. Weiss. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví* (s. 171-175). Praha: Maxdorf.

- Teachman, J. (2002). Stability across Cohorts in Divorce Risk Factors. *Demography*, 39(2), 331-352.
- Toman, W. (1976). *Family Constellation* (3rd ed.). New York: Springer.
- Thurnher, M., Fenn, C. B., Melchar, J., & Chiriboga, D. A. (1983). Sociodemographics: Perspectives on Reasons for Divorce. *Journal of Divorce*, 6, 25-35.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Waller, M. R., & McLanahan, S. S. (2005). „His“ and „Her“ Marriage Expectations: Determinants and Consequences. *Journal of Marriage and Family*, 67, 53-67.
- Wallerstein, J., & Lewis, J. (2004). The Unexpected Legacy of Divorce: Report of a 25-Year Study. *Psychoanalytic Psychology*, 21(3), 353-370.
- Weiss, P. (2011). Sexuální chování české populace. In L. Šulová, T. Fait & P. Weiss. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf.
- Weiss, P., & Zvěřina, J. (1997). Sexuální postoje obyvatel České republiky: Výsledky národního výzkumu. *Československá psychologie*, 41(3), 298-315.
- Weiss, P., & Zvěřina, J. (2001). *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha: Portál.
- White, L. K., & Booth, A. (1985). The Transition to Parenthood and Marital Quality. *Journal of Family Issues*, 6(4), 435-449.
- Wiederman, M. W. (1997). Extramarital Sex: Prevalence and Correlates in a National Survey. *The Journal of Sex Research*, 34(2), 167-174.

Přílohy

Příloha č. 1: Kompletní znění dotazníku použitého v návrhu projektu

Příloha č. 2: Anglický originál dotazníku Couples Satisfaction Index (Funk & Rogge, 2007)

Příloha č. 3: Český překlad dotazníku Couples Satisfaction Index (Komárková & Skokanová, 2012)

Příloha č. 4: Anglický originál části studie The National Survey of Sexual Attitudes zjišťující důvody rozpadu manželství a nesezdaných partnerství (Gravningen et al., 2017)

Příloha č. 5: Český překlad části studie The National Survey of Sexual Attitudes zjišťující důvody rozpadu manželství a nesezdaných partnerství

Příloha č. 1: Kompletní znění dotazníku použitého v návrhu projektu

Vážení účastníci,

ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který se věnuje spokojenosti v manželství a faktorům, které ji mohou ovlivňovat.

Dotazník je určen osobám starším 18 let, které v současné době žijí v manželství.

Účast ve výzkumu je zcela dobrovolná. Na kteroukoli z otázek máte možnost neodpovědět; v tomto případě nicméně nebude možné Vámi vyplněný dotazník zařadit do výzkumu.

Vaše účast ve výzkumu nenesení žádná rizika. Dotazník bude anonymizován.

Vyplnění dotazníku by vám nemělo zabrat více než 15-20 minut; průměrná délka vyplnění je 12 minut. V dotazníku neexistují špatné ani správné odpovědi.

Vyplněné dotazníky odevzdávejte zpět pracovníkovi tohoto pracoviště.

V případě jakýchkoli dotazů týkajících se této studie se můžete obrátit na jeho hlavní řešitelku, Bc. Lucii Froncovou (774 883 579 nebo lucie.froncova@seznam.cz). Z důvodu kontaktu obdržíte kopii tohoto informovaného souhlasu.

Svým podpisem stvrzujete souhlas s účastí v této studii.

Děkuji za Váš čas!

Bc. Lucie Froncová

Jméno respondenta/respondentky:

Datum:

Podpis:

1. Vaše pohlaví (zaškrtněte): žena – muž
2. Váš věk (zaokrouhlený dolů na celé číslo): _____ let
3. V kolikátém manželství nyní žijete? prvním – druhém – třetím – čtvrtém a výš
4. Jak dlouho Vaše manželství nyní trvá? (pokud si nejste jisti, co nejpřesněji odhadněte) _____ let a _____ měsíců
5. Jak dlouho jste byli s Vaším partnerem spolu před uzavřením manželství? (pokud si nejste jisti, co nejpřesněji odhadněte) _____ let a _____ měsíců
6. Kolik vlastních dětí máte? 0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5 a více

7. Uveďte věk vašich vlastních dětí:

1. dítě: _____ let, 2. dítě: _____ let, 3. dítě: _____ let, 4. dítě: _____ let, 5. dítě: _____ let

6. dítě: _____ let, 7. dítě: _____ let, 8. dítě: _____ let, 9. dítě: _____ let, 10. dítě: _____ let

8. Označte míru spokojenosti ve Vašem vztahu, uvážíte-li všechny aspekty:

naprosto nešťastný	velmi nešťastný	trochu nešťastný	šťastný	velice šťastný	naprosto šťastný	dokonalý

Většina lidí mi ve svém vztahu neshody. Prosím, označte na následující škále přibližnou míru shody nebo neshody mezi Vámi a Vaším partnerem v následujících kategoriích:

	vždy se NEshodneme	téměř vždy se NEshodneme	často se NEshodneme	většinou se shodneme	téměř vždy se shodneme	vždy se shodneme
9. Množství společně stráveného času						
10. Rozhodování o důležitých věcech						
11. Projevy lásky, náklonnosti						

	nikdy	výjimečně	někdy	spíše častěji než méně často	většinu času	vždy
12. Obecně jak často si myslíte, že Vám je spolu dobře?						
13. Jak často byste si přál(a), aby Váš vztah vůbec nezačal?						

	vůbec NESouhlasím	jen částečně souhlasím	poměrně souhlasím	z velké části souhlasím	téměř zcela souhlasím	zcela souhlasím
14. Ještě pořád cítím silnou blízkost mezi mnou a mým partnerem.						
15. Kdybych mohla(a) vrátit čas, vzal(a) bych si stejného partnera.						
16. Náš vztah je pevný.						
17. Někdy přemýšlím, zda na mě někde čeká někdo jiný.						

	vůbec nesouhlasím	jen částečně souhlasím	poměrně souhlasím	z velké části souhlasím	téměř zcela souhlasím	zcela souhlasím
18. Ve vztahu se svým partnerem jsem šťastný/á.						
19. Se svým partnerem mám vřelý a příjemný vztah.						
20. Neumím si představit, že by můj vztah s partnerem skončil.						
21. Mám pocit, že se svému partnerovi mohu svěřit prakticky se vším.						
22. Nedávno jsem začal(a) mít pochybnosti o našem vztahu.						
23. Můj partner je pro mě ideálem pro milostný vztah.						
24. Mám pocit, že se svým partnerem tvoříme „tým“.						
25. Nedokáži si představit, že by mě kdokoli jiný dokázal učinit tak šťastným/šťastnou jako můj partner.						

	vůbec	trochu	částečně	z velké části	téměř úplně	úplně
26. Jak uspokojující je Váš vztah s Vaším partnerem?						
27. Jak dobře se daří Vašemu partnerovi uspokojovat Vaše potřeby?						
28. Jak moc Váš vztah odpovídá Vaším původním očekáváním?						
29. Obecně, jak spokojený/á jste ve Vašem vztahu?						

30. Jak dobrý je Váš vztah v porovnání se vztahy ostatních?

horší než ostatní vztahy
(velmi špatný)

lepší jak ostatní vztahy
(velmi dobrý)

	nikdy	méně než 1 x měsíčně	1 x nebo 2 x měsíčně	1 x nebo 2 x týdně	1 x denně	častěji
31. Jak často si užíváte společnost svého partnera?						
32. Jak často si Vy a Váš partner užijete společnou legraci?						

Pro každou z následujících položek vyberte takovou odpověď, která nejlépe popisuje, jaký máte pocit ze svého vztahu. Na položky odpovídejte na základě svého prvního dojmu a bezprostředních pocitů, které z ní máte.

33.	ZAJÍMAVÝ						NUDNÝ
34.	ŠPATNÝ						DOBŘÝ
35.	NAPLŇUJÍCÍ						PRÁZDNÝ
36.	OSAMĚLÝ						PŘÁTELSKÝ
37.	PEVNÝ						KŘEHKÝ
38.	ODRAZUJÍCÍ						NADĚJNÝ
38.	RADOSTNÝ						SKLIČUJÍCÍ

Nyní zaškrtněte ty z faktorů, které shledáváte jako přítomné ve Vašem manželství a které současně snižují spokojenost Vaši a/nebo Vašeho partnera. Je možné označit více faktorů.

39.	potíže se sexuálním životem
40.	domácí násilí
41.	odlišné zájmy / žádné společné zájmy
42.	nevěra / cizoložství
43.	hádky
44.	bezdětnost
45.	odcizení se
46.	odstěhování se v důsledku změn okolností (např. změny zaměstnání)
47.	nedostatek respektu a uznání
48.	nedostatečné podílení se na domácích pracích
49.	finanční potíže
50.	problémy s alkoholem / drogami / hazardními hrami
51.	duševní zdraví nebo související obtíže
52.	existence jiného milostného vztahu
53.	potíže s dětmi
54.	netráví žádný čas doma
55.	problémy s rodiči / tchánem či tchýní / rodinou
56.	partner odešel bez vysvětlení
57.	potíže spojené s věkem
58.	život v jiné zemi / přestěhování se do jiné země
59.	změna názoru / pocitů / osobnosti

60. U vybraných faktorů, které snižují spokojenost Vaši a/nebo Vašeho partnera, nyní uveďte, nakolik je považujete za příčinu této snížené spokojenosti. Tuto míru zaznačte na přímce, přičemž bod zcela vlevo znamená „vůbec“ a bod zcela napravo znamená „úplně“. V případě faktorů, které se podle Vás na spokojenosti ve Vašem vztahu nijak neprojevují, zakroužkujte bod „vůbec“.

- potíže se sexuálním životem

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- domácí násilí

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- odlišné zájmy / žádné společné zájmy

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- nevěra / cizoložství

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- hádky

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- bezdětnost

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- odcizení se

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- odstěhování se v důsledku změn okolností (např. změna zaměstnání)

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- nedostatek respektu a uznání

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- nedostatečné podílení se na domácích pracích

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- finanční potíže

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- problémy s alkoholem / drogami / hazardními hrami

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- duševní zdraví nebo související potíže

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- existence jiného milostného vztahu

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- potíže s dětmi

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- netráví žádný čas doma

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- problémy s rodiči / tchánem či tchýní / rodinou

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- partner odešel bez vysvětlení

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- potíže spojené s věkem

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- život v jiné zemi / přestěhování se do jiné země

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

- změna názoru / pocitů / osobnosti

VŮBEC |-----| ÚPLNĚ

Příloha č. 2: Anglický originál dotazníku Couples Satisfaction Index (Funk & Rogge, 2007)

1. Please indicate the degree of happiness, all things considered, of your relationship.

extremely unhappy	fairly unhappy	a little unhappy	happy	very happy	extremely happy	perfect

Most people have disagreements in their relationships. Please indicate below the approximate extent of agreement or disagreement between you and your partner for each item on the following list.

	always agree	almost always agree	occasionally disagree	frequently disagree	almost always disagree	always disagree
2. Amount of time spent together						
3. Making major decisions						
4. Demonstration of affection						

	all the time	most of the time	more often than not	occasionally	rarely	never
5. In general, how often do you think that things between you and your partner are going well?						
6. How often do you wish you hadn't gotten into this relationship?						

	not at all TRUE	a little TRUE	somewhat TRUE	mostly TRUE	almost completely TRUE	completely TRUE
7. I still feel a strong connection with my partner						
8. If I had my life to live over, I would marry the same person						
9. Our relationship is strong						
10. I sometimes wonder if there is someone else out there for me						
11. My relationship with my partner makes me happy						
12. I have a warm and comfortable relationship with my partner						
13. I can't imagine ending my relationship with my partner						
14. I feel that I can confide in my partner about virtually anything						
15. I have had second thoughts about this relationship recently						
16. For me, my partner is the perfect romantic partner						
17. I really feel like part of a team with my partner						
18. I cannot imagine another person making me as happy as my partner does						

	not at all	a little	somewhat	mostly	almost completely	completely
19. How rewarding is your relationship with your partner?						
20. How well does your partner meet your needs?						
21. To what extent has your relationship met your original expectations?						
22. In general, how satisfied are you with your relationship?						

23. How good is your relationship compared to most?

worse than all others
(extremely bad)

better than all others
(extremely good)

never
less than once a month
once or twice a month
once or twice a week
once a day
more often

24. Do you enjoy your partner's company?						
25. How often do you and your partner have fun together?						

For each of the following items, select the answer that best describes how you feel about your relationship. Base your responses on your first impressions and mediate feelings about the item.

26.	INTERESTING						BORING
27.	BAD						GOOD
28.	FULL						EMPTY
29.	LONELY						FRIENDLY
30.	STURDY						FRAGILE
31.	DISCOURAGING						HOPEFULL
32.	ENJOYABLE						MISERABLE

Příloha č. 3: Český překlad dotazníku Couples Satisfaction Index (Komárková & Skokanová, 2012)

1. Označte míru spokojenosti ve Vašem vztahu, uvážíte-li všechny aspekty:

naprosto nešťastný	velmi nešťastný	trochu nešťastný	šťastný	velice šťastný	naprosto šťastný	dokonalý

Většina lidí mi ve svém vztahu neshody. Prosím, označte na následující škále přibližnou míru shody nebo neshody mezi Vámi a Vaším partnerem v následujících kategoriích:

	vždy se neshodneme	téměř vždy se neshodneme	často se neshodneme	většinou se shodneme	téměř vždy se shodneme	vždy se shodneme
2. Množství společně stráveného času						
3. Rozhodování o důležitých věcech						
4. Projevy lásky, náklonnosti						

	nikdy	výjimečně	někdy	spíše častěji než méně často	většinu času	vždy
5. Obecně jak často si myslíte, že Vám je spolu dobře?						
6. Jak často byste si přál(a), aby Váš vztah vůbec nezačal?						

	vůbec Nesouhlasím	jen částečně souhlasím	poměrně souhlasím	z velké části souhlasím	téměř zcela souhlasím	zcela souhlasím
7. Ještě pořád cítím silnou blízkost mezi mnou a mým partnerem.						
8. Kdybych mohla(a) vrátit čas, vzal(a) bych si stejného partnera.						
9. Náš vztah je pevný.						
10. Někdy přemýšlím, zda na mě někde čeká někdo jiný.						

	vůbec Nesouhlasím	jen částečně souhlasím	poměrně souhlasím	z velké části souhlasím	téměř zcela souhlasím	zcela souhlasím
11. Ve vztahu se svým partnerem jsem šťastný/á.						
12. Se svým partnerem mám vřelý a příjemný vztah.						
13. Neumím si představit, že by můj vztah s partnerem skončil.						
14. Mám pocit, že se svému partnerovi mohu svěřit prakticky se vším.						

15. Nedávno jsem začal(a) mít pochybnosti o našem vztahu.						
16. Můj partner je pro mě ideálem pro milostný vztah.						
17. Mám pocit, že se svým partnerem tvoříme „tým“.						
18. Nedokáži si představit, že by mě kdokoliv jiný dokázal učinit tak šťastným/šťastnou jako můj partner.						

	vůbec	trochu	částečně	z velké části	téměř úplně	úplně
19. Jak uspokojující je Váš vztah s Vaším partnerem?						
20. Jak dobře se daří Vašemu partnerovi uspokojovat Vaše potřeby?						
21. Jak moc Váš vztah odpovídá Vaším původním očekáváním?						
22. Obecně, jak spokojený/á jste ve Vašem vztahu?						

23. Jak dobrý je Váš vztah v porovnání se vztahy ostatních?

horší než ostatní vztahy
(velmi špatný)

lepší jak ostatní vztahy
(velmi dobrý)

	nikdy	méně než 1 x měsíčně	1 x nebo 2 x měsíčně	1 x nebo 2 x týdně	1 x denně	častěji
24. Jak často si užíváte společnost svého partnera?						

25. Jak často si Vy a Váš partner užijete společnou legraci?							

Pro každou z následujících položek vyberte takovou odpověď, která nejlépe popisuje, jaký máte pocit ze svého vztahu. Na položky odpovídejte na základě svého prvního dojmu a bezprostředních pocitů, které z ní máte.

26.	ZAJÍMAVÝ						NUDNÝ
27.	ŠPATNÝ						DOBŘÝ
28.	NAPLŇUJÍCÍ						PRÁZDNÝ
29.	OSAMĚLÝ						PŘÁTELSKÝ
30.	PEVNÝ						KŘEHKÝ
31.	ODRAZUJÍCÍ						NADĚJNÝ
32.	RADOSTNÝ						SKLIČUJÍCÍ

Příloha č. 4: Anglický originál části studie The National Survey of Sexual Attitudes zjišťující důvody rozpadu manželství a nesezdaných partnerství (Gravningen et al., 2017)

	difficulties with sex life
	domestic violence
	different interests / nothing in common
	unfaithfulness / adultery
	arguments
	not having children
	grew apart
	moved because of change in circumstances (e. g. changed job)
	lack of respect or appreciation
	not sharing enough housework
	money problems
	drinks / drugs / gambling problems
	mental health or related problems
	another relationship involved
	problems with children
	never at home
	problems with parents / in-laws / family
	partner left without explanation
	age problems
	lived in / moved to a different country
	changed mind / feelings / personality

**Příloha č. 5: Český překlad části studie The National Survey of Sexual Attitudes
zjišťující důvody rozpadu manželství a nesezdaných partnerství**

	potíže se sexuálním životem
	domácí násilí
	odlišné zájmy / žádné společné zájmy
	nevěra / cizoložství
	hádky
	bezdětnost
	odcizení se
	odstěhování se v důsledku změn okolností (např. změny zaměstnání)
	nedostatek respektu a uznání
	nedostatečné podílení se na domácích pracích
	finanční potíže
	problémy s alkoholem / drogami / hazardními hrami
	duševní zdraví nebo související obtíže
	existence jiného milostného vztahu
	potíže s dětmi
	netráví žádný čas doma
	problémy s rodiči / tchánem či tchýní / rodinou
	partner odešel bez vysvětlení
	potíže spojené s věkem
	život v jiné zemi / přestěhování se do jiné země
	změna názoru / pocitů / osobnosti